

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ
2. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา
5. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับประสิทธิผล
6. การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
7. กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ
8. บริบทโรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

1. ความหมายของรูปแบบ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน 2550 : 965) ให้ความหมายรูปแบบ (Model) หมายถึง รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับแสดงว่าเป็นสิ่งนั้น ๆ เช่น รูปแบบบ้าน รูปปลา รูปใบไม้ รูปแบบผู้หญิง รูปแบบวัด รูปแบบเถิด เป็นต้น

รัตนะ บัวสนธ์ (2552 : 124) ความหมายของรูปแบบ จำแนกออกเป็น 3 ความหมาย ดังนี้ 1) แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริง รูปแบบในความหมายนี้มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “โมเดล” ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ เป็นต้น 2) แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อ “Mathematical Model” 3) แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบ ในความหมายนี้บางที เรียกกันว่าภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน

คัมภีร์ สุตเท (2553 : 57) อธิบายไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้น แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของเรื่องให้เข้าใจง่ายขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป และเป็นโครงสร้างที่เกิดจากทฤษฎี ประสบการณ์ การคาดการณ์ นำเสนอในรูปของข้อความหรือแผนผัง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554 : 44) กล่าวถึง รูปแบบ หมายถึง ลักษณะจำลองสภาพเสมือนเป็นความจริงว่าถ้าจะให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นั้น จะมีสิ่งใดบ้างที่น่าจะได้นำมาศึกษาและพิจารณา เพราะรูปแบบเป็นสิ่งที่ได้มาจากทางเลือกแต่ละทางที่มีระดับของการบรรลุวัตถุประสงค์

ทศนา แคมมณี (2555 : 220) รูปแบบ (Model) ให้ความหมายว่า รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น คำอธิบาย แผนผัง ไคอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น เป็นต้น รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย

Willer (1986 : 15) ให้ความหมายรูปแบบว่าเป็นการสร้างความคิดรวบยอดของปรากฏการณ์ ด้วยวิธีการของเหตุผลที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดความชัดเจนในนิยามความสัมพันธ์ และข้อเสนอของรูปแบบนั้น ๆ โดยสรุปแล้วรูปแบบ หมายถึง การจำลองภาพองค์ประกอบที่สำคัญของปรากฏการณ์ หรือลักษณะของสิ่งของ โดยประกอบด้วย กระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญที่มีความสัมพันธ์กันในเชิงทฤษฎีหลักการแนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ ของปรากฏการณ์นั้น ๆ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบหรือยอมรับว่าสามารถใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายของรูปแบบนั้น ๆ

Good (2005 : 370) ได้ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมการศึกษาว่าเป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อการสร้างหรือทำซ้ำ ทำเลียนแบบ เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตลอดจนเป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อาจเขียนเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง การสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เป็นแบบอย่างและความคิดรวบยอด เพื่อให้เกิดความชัดเจน เป็นลักษณะที่กำหนดขึ้นเป็นหลัก หรือแนวทางมาตรฐานที่สามารถยอมรับได้ โดยมีกระบวนการหรือขั้นตอนที่มีความสัมพันธ์กันในเชิงทฤษฎี หลักการ แนวคิด เพื่อให้สามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนในการพัฒนางานให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด

2. ประเภทของรูปแบบ

ธร สุนทรายุทธ (2551 : 69 - 70) ได้สรุปประเภทของรูปแบบ ไว้ดังนี้

1. รูปแบบเชิงอุปมาอุปมัย (Analogue model) เป็นรูปแบบที่ใช้ในการเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจปรากฏการณ์เป็นนามธรรม ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป

2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็น โครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical model) รูปแบบนี้ใช้สมการทางคณิตศาสตร์ เป็นสื่อการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ

4. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Casual model) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น

ทิสนา แคมมณี (2555 : 105 - 212) รูปแบบที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปมี 5 ประเภท ดังนี้

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบหรือรูปแบบคล้าย (Analogue model) มีลักษณะเป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์

2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปแบบเชิงภาษาแล้ว

4. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม และกราฟ เป็นต้น

5. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Casual model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสภาพการณ์หรือปัญหาในรูปแบบด้านศึกษาศาสตร์ มักเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

Smith and others (1980 : 73) จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบคล้ายจริง (Iconic model) มีลักษณะคล้ายของจริงเช่นเครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กาหุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า

1.2 รูปแบบเสมือนจริง (Analog model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลองเครื่องบินจำลองที่บินได้หรือเครื่องฝึกหัดบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

2. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบข้อความ (Verbal model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative model) เป็นการใช้อธิบายข้อความปกติธรรมดาในการอธิบายโดยย่อเช่นคำพรรณนาลักษณะงานคำอธิบายรายวิชา เป็นต้น

2.2 รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative model) เช่น สมการและโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

Keeves (1997 : 387) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบทางการศึกษาและทางสังคมศาสตร์ไว้ 5 ประเภท คือ

1. Analogue Models เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นรูปแบบเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบการทำนายจำนวนนักเรียนที่เข้าสู่ระบบโรงเรียน เป็นต้น

2. Semantic Models เป็นรูปแบบที่ใช้การบรรยายด้วยภาษาเป็นหลักหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา เพื่อให้เห็น โครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น โมเดลนี้จึงขึ้นอยู่กับความชัดเจนของภาษาที่บรรยายและวิธีการบรรยาย เช่น รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน เป็นต้น

3. Schematic Models เป็นรูปแบบที่ใช้แผนภูมิหรือแผนที่ ตลอดจนความเชื่อมโยงกันเป็นหลัก

4. Mathematical Models เป็นรูปแบบแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์ หรือสูตรทางคณิตศาสตร์ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยา ศาสตร์และการบริหารการศึกษา

5. Casual Models เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคการวิเคราะห์แบบ Path Analysis และ LISREL โดยเอาตัวแปรต่าง ๆ มาหาความสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า ประเภทของรูปแบบ แบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) รูปแบบเชิงอุปมาอุปมัย (Analogue model) เป็นรูปแบบที่ใช้ในการ 2) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic model) เป็นรูปแบบ ที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการ 3) รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical model) จำแนกออกเป็น 4) รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกเป็นรูปแบบข้อความ ซึ่งการใช้อธิบายข้อความในการอธิบายย่อ

3. องค์ประกอบของรูปแบบ

สมาน อัสวภูมิ (2550 : 83 - 84) ได้แยกองค์ประกอบของรูปแบบออกเป็นสองส่วน คือ 1) องค์ประกอบของรูปแบบ หมายถึง ส่วนประกอบที่เป็นตัวรูปแบบที่สร้างขึ้นนั้นมีอะไรบ้างทำงานอย่างไร มีความสัมพันธ์และทำงานร่วมกับองค์ประกอบอื่นอย่างไร และ 2) องค์ประกอบของเอกสารรูปแบบ หมายถึง องค์ประกอบที่เป็นสาระหลักในการนำเสนอรูปแบบที่สร้างขึ้นว่า

ควรจะนำเสนอเรื่องใดบ้าง และได้กำหนดกรอบในการวิเคราะห์รูปแบบออกเป็น 5 องค์ประกอบ คือ 1) บริบทของรูปแบบ 2) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 3) หลักการของรูปแบบ 4 องค์ประกอบหลักของรูปแบบ และ 5) การประเมินผลรูปแบบ

ธีระ รุญเจริญ (2550 : 162 - 163) ได้เสนองค์ประกอบของรูปแบบไว้ 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2 จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 3) ระบบและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินงานพัฒนารูปแบบ 5) แนวทางการประเมินผลรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขของรูปแบบ

ทิสนา เขมมณี (2555 : 4) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

1. ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการเรียนการสอน

2. มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ

3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำนักเรียนไปสู่เป้าหมายของระบบและกระบวนการนั้น ๆ

4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนหรือเทคนิคการสอนต่าง ๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

อรุณศรี เงินเสื่อ (2559 : 54) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของรูปแบบที่สำคัญที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาเป็นกรอบสำคัญการวิจัย คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 3) ระบบและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 5) แนวทางการประเมินผลรูปแบบ 6) เงื่อนไขของรูปแบบซึ่งการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบขึ้นอยู่กับการศึกษา ต้องการทำนายปรากฏการณ์ด้านใด เรื่องอะไรแล้วเลือกใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่ต้องการ

Husen and Postlethwaite (1994 : 5) อธิบายถึงองค์ประกอบของรูปแบบได้ 4 องค์ประกอบดังนี้

1. รูปแบบสามารถนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมาสามารถทดสอบ/สังเกตได้

2. มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้น/ปรากฏกลไกเชิงสาเหตุที่กำลังศึกษาและอธิบายเรื่องที่กำลังศึกษา

3. รูปแบบช่วยจินตนาการสร้างความคิดรวบยอดความสัมพันธ์ของสิ่งที่กำลังศึกษา ช่วยสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง

Bush (2015 : 19) ได้จำแนกองค์ประกอบของการบริหาร เพื่ออธิบายรูปแบบการบริหารต่าง ๆ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 เป้าประสงค์ องค์ประกอบที่ 2 โครงสร้าง องค์ประกอบที่ 3 สภาพแวดล้อม และองค์ประกอบที่ 4 ภาวะผู้นำ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 3) ระบบและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 5) แนวทางการประเมินผลรูปแบบ 6) เจ็อนใจของรูปแบบซึ่งการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบขึ้นอยู่กับการศึกษาต้องการทำนายปรากฏการณ์ด้านใด เรื่องอะไรแล้วเลือกใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่ต้องการ

4. การสร้างรูปแบบ

เพชริน สงค์ประเสริฐ (2550 : 114 - 116) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ โดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีขั้นตอนในการสร้างและพัฒนารูปแบบ ดังนี้ 1) ศึกษาองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการ 2) สร้างรูปแบบ โดยการจัดทำร่างรูปแบบ ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ปรับปรุงรูปแบบ จัดทำคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบ ประเมินความเหมาะสมของกลุ่ม 3) ทดลองใช้รูปแบบ 4) ประเมินผลการใช้รูปแบบ

สุวิมล โพธิ์กลิ่น (2554 : 54) ได้สรุปไว้ว่า การพัฒนารูปแบบ มีขั้นตอนในการสร้างและพัฒนารูปแบบ ดังนี้ 1) ศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบ 2) สร้างรูปแบบ โดยการจัดทำร่างรูปแบบ ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ปรับปรุงรูปแบบ จัดทำคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบ ประเมินความเหมาะสมของกลุ่ม 3) ทดลองใช้ 4) ประเมินผลการใช้รูปแบบ

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2557 : 81) กล่าวว่า จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพบว่า การพัฒนารูปแบบนี้จะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออกเป็นตอน ๆ คือ การสร้างรูปแบบ (Construct) และการหาความตรง (Validity) ของรูปแบบ

Keeves (1997 : 560) กล่าวถึงหลักกว้าง ๆ ในการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ 1) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปร มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็ยังมีประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ 2) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกต และหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ 3) รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย 4) นอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ด้วย

สรุปได้ว่า การสร้างรูปแบบ มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพ แนวทาง และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบ แบ่งเป็น ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบ และขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบ

5. คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

สมาน อัสวภูมิ (2550 : 83) ได้เสนอแนวทางในการตรวจสอบรูปแบบ ที่เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยและพัฒนาแบบไว้ อาจใช้วิธีใด วิธีหนึ่ง จาก 3 วิธีดังนี้ คือ

1. การตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอรูปแบบที่พัฒนาขึ้นต่อผู้ทรงคุณวุฒิ

2. ตรวจสอบโดยการประชุมสัมมนา โดยผู้วิจัยจัดประชุมสัมมนานักคนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่ง แล้วนำเสนอรูปแบบที่พัฒนาขึ้นเสร็จแล้วให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาวิพากษ์ ประเมินรูปแบบทั้งในด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ และให้ข้อเสนอแนะต่อไป

3. ตรวจสอบโดยการทดลอง โดยผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นในสภาพจริง หรือเหตุการณ์จำลอง ตามแบบแผนที่ออกแบบไว้ เพื่อสังเกต รวบรวมข้อมูล และความเห็นต่อผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงรูปแบบต่อไป

รัตติกรณ์ จงวิศาล (2554 : 12) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของรูปแบบไว้ดังนี้

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแบบรวม

2. รูปแบบควรนำไปสู่การพยากรณ์ผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์แต่เมื่อทดสอบรูปแบบแล้วปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์แบบนั้นต้องถูกยกเลิกไป

3. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน

4. รูปแบบควรนำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ของเรื่องที่ศึกษาได้

5. รูปแบบในเรื่องใดจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้น

Keeves (1997 : 560) กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรจะมีลักษณะ (Requirement)

4 ประการ คือ

1. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันแบบรวม ๆ (Associative relationship)

2. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

3. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

4. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

สรุปได้ว่า คุณลักษณะที่มีของรูปแบบต้องประกอบด้วย ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่า เน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแบบรวม ๆ ควรนำไปสู่การพยากรณ์ผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์แต่เมื่อทดสอบรูปแบบแล้วปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์แบบนี้ต้องถูกยกเลิกไป ควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย และรูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

6. การตรวจสอบรูปแบบ

อุทุมพร จามรมาน (2550 : 23) ได้กล่าวไว้ว่า การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธีซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐาน เชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติซึ่งการตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ 2 อย่าง คือ 1) การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์ความเกี่ยวข้องและเหตุผลระหว่างตัวแปร 2) การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าวซึ่งการประมาณค่านี้ สามารถประมาณข้ามเวลา (Across time) กลุ่มตัวอย่าง (Samples) หรือสถานที่ได้ (Sites) หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากรก็ได้ โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ 2 ข้อ คือ 2.1) การสร้างรูปแบบใหม่ หรือ 2.2) ควรปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบเดิม

สมาน อัสวภูมิ (2550 : 83) ได้เสนอแนวทางในการตรวจสอบรูปแบบ ที่เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยและพัฒนารูปแบบไว้ อาจใช้วิธีใด วิธีหนึ่ง จาก 3 วิธีดังนี้ คือ

1. การตรวจสอบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอรูปแบบที่พัฒนาขึ้นต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 15 - 20 คน พร้อมกับแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ตลอดจนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมต่าง ๆ

2. ตรวจสอบโดยการประชุมสัมมนา โดยผู้วิจัยจัดประชุมสัมมนานักลคที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่ง แล้วนำเสนอรูปแบบที่พัฒนาขึ้น เสร็จแล้วให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาวิพากษ์ ประเมินรูปแบบทั้งในด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ และให้ข้อเสนอแนะต่อไป

3. ตรวจสอบโดยการทดลอง โดยผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นในสภาพจริง หรือเหตุการณ์จำลอง ตามแบบแผนที่ออกแบบไว้ เพื่อสังเกต รวบรวมข้อมูล และความเห็นต่อผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงรูปแบบต่อไป

ระวี จันทะนาม (2557 : 71) ได้สรุปไว้ว่า การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธีและสามารถใช้วิธีตรวจสอบความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบที่ผู้บริหารสถานศึกษานำรูปแบบไปใช้โดยตรง และตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญที่ชำนาญการด้านการบริหารงานวิชาการ และการมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมและควรเผยแพร่ต่อการนำไปใช้จริงในสถานศึกษาต่อไป

สรุปได้ว่า การตรวจสอบเพื่อหาคุณภาพรูปแบบเป็นขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบ เริ่มจากศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบ สร้างรูปแบบและตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบโดยให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ตรวจสอบ

จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของรูปแบบ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ ดังรายละเอียดในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แสดงการวิเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ

องค์ประกอบ ของรูปแบบ	นักการศึกษา										
	ทิศนา แจมมณี (2555)	สมาน อัครภูมิ (2550)	ธีระ รุญเจริญ (2550)	อรุณศรี เงินเสื่อ (2559)	รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2557)	สุวิมล โพธิ์กลิ่น(2554)	เพชริน สังกัประเสริฐ (2550)	รัตติกรรณ์ จงวิศาล (2554)	Husen and Postlethwaite (1994)	Bush (2011)	ความถี่
1. หลักการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	9
2. จุดมุ่งหมายของ รูปแบบ	✓	✓		✓	✓	✓			✓		6
3. กลไกในการ ดำเนินงานของ รูปแบบ	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	8

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

องค์ประกอบ ของรูปแบบ	นักการศึกษา										
	ทิศนา เขมมณี (2555)	สमान อัครภูมิ (2550)	ธีระ รุญเจริญ (2550)	อรุณศรี เงินเสื่อ (2559)	รุ่งชัชดาพร เวทชะชาติ (2557)	ศุวิมล โพธิ์กลิ่น (2554)	เพชริน สงค์ประเสริฐ (2550)	รัตติกรรณ์ จงวิศาล (2554)	Husen and Postlethwaite (1994)	Bush (2011)	ความถี่
4. วิธีดำเนินงาน พัฒนารูปแบบ		✓	✓			✓	✓		✓	✓	6
5. การประเมิน รูปแบบ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
6. เงื่อนไข ความสำเร็จ	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	8

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบจากนักการศึกษาหลายท่านที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ จึงสามารถสรุปองค์ประกอบของรูปแบบที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนากระบวนการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนอเนกปัญญาคุณ จังหวัดอุบลราชธานี มี 6 องค์ประกอบ ที่สำคัญ ได้แก่ 1) หลักการ 2) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 3) กลไกในการดำเนินงานของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินงานพัฒนารูปแบบ 5) การประเมินรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

1. ความหมายของการบริหาร

สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2550 : 7) ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรมคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล

และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ดำเนินชีวิตอยู่

บุญชม ศรีสะอาด และสุริทอง ศรีสะอาด (2554: 12) ได้สรุปว่า การบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการและกิจกรรมที่ผู้บริหารขององค์การทางการศึกษาใช้ภาวะผู้นำในการระดมทรัพยากร และเทคนิคในการประยุกต์ศาสตร์และศิลป์ทางการบริหารมาใช้ในกิจการทางการศึกษา การพัฒนาองค์การทางการศึกษา และสมาชิกของสังคม ให้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา มีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ การประกอบอาชีพ และเป็นคนดีของสังคมตามเป้าหมายและนโยบายของประเทศ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 8) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน เพราะถ้าระบบการบริหารงานไม่ดีจะกระทบกระเทือนต่องานอื่น ๆ ของหน่วยงาน นักบริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารงานนั้นจะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่าง ๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ผู้ช่วยงานแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญาความสามารถ ความถนัด และความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเอาเทคนิควิธี และกระบวนการบริหารที่เหมาะสม มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

การดี อนันต์นำวี (2557: 2) การบริหารการศึกษา อาจพิจารณาว่าเป็นกิจกรรมประเภทหนึ่ง หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลาย ๆ คน ร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาให้เด็กเยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้านให้มีความสามารถ ทักษะคติ พฤติกรรมค่านิยมหรือคุณธรรม ส่วนด้านสังคมการเมืองและเศรษฐกิจนั้น ต้องการให้เป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นระเบียบแบบแผนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2557: 51) ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษา ไว้ว่าเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้านนับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรมเพื่อให้มีค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

Good (2005 : 177) ในพจนานุกรมการศึกษาได้รวบรวมความหมายของรูปแบบ เอาไว้ 4 ความหมาย คือ 1) เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ 2) เป็นตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้นักเรียนได้เลียนแบบ เป็นต้น

3) เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด 4) เป็นชุดของปัจจัยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกัน ซึ่งรวมตัวกัน เป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจจะเขียนออกมาเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาาก็ได้

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนิน เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรม และคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคลและอาชีพการทดลองจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ และจะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่าง ๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ

2. ขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษา

ขอบข่ายงานสถานศึกษานั้นมีหลากหลาย ทั้งงานในหน้าที่ งานนโยบาย และงานฝากจากหน่วยงานราชการอื่น ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดของนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งให้แนวคิดเกี่ยวกับขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาไว้ดังนี้

สุทัศน์ แก้วคำ (2555 : 5) ได้สรุปขอบข่ายงานสถานศึกษาไว้ 4 งาน คือ

1. การบริหารวิชาการ

1.1 แนวคิด

งานวิชาการเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหาร และการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการ ได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น

1.2.2 เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐาน และมีคุณภาพสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก

1.2.3 เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของนักเรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึดนักเรียนเป็นสำคัญ ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

1.2.4 เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง

1.3 ขอบข่าย/ภารกิจ

1.3.1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

1.3.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

1.3.3 วัตถุประสงค์ ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน

1.3.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1.3.5 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

1.3.6 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

1.3.7 การนิเทศการศึกษา

1.3.8 การแนะแนวการศึกษา

1.3.9 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

1.3.10 การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน

1.3.11 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น

1.3.12 การส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารงบประมาณ

2.1 แนวคิด

การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษาเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษารวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อนักเรียน

2.2 วัตถุประสงค์

2.2.1 เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านงบประมาณมีความเป็นอิสระ คล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้

2.2.2 เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการ

2.2.3 เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ

2.3 ขอบข่าย/ภารกิจ

2.3.1 การจัดทำและเสนอของบประมาณ

- 1) การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
- 2) การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
- 3) การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของบประมาณ

2.3.2 การจัดสรรงบประมาณ

- 1) การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
- 2) การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ
- 3) การโอนเงินงบประมาณ

2.3.3 การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน

- 1) การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
- 2) การประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน

2.3.4 การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา

- 1) การจัดการทรัพยากร
- 2) การระดมทรัพยากร
- 3) การจัดหารายได้และผลประโยชน์
- 4) กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
- 5) กองสวัสดิการเพื่อการศึกษา

2.3.5 การบริหารการเงิน

- 1) การเบิกเงินจากคลัง
- 2) การรับเงิน
- 3) การเก็บรักษาเงิน
- 4) การจ่ายเงิน

5) การนำส่งเงิน

6) การกักเงินไว้เบิกเหลือในปี

2.3.6 การบริหารบัญชี

1) การจัดทำบัญชีการเงิน

2) การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน

3) การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน

2.3.7 การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

1) การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา

2) การจัดหาพัสดุ

3) การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง

4) การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

3. การบริหารงานบุคลากร

3.1 แนวคิด

การบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคลากรให้เกิดความคล่องตัวอิสระภายใต้กฎหมายระเบียบเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนเป็นสำคัญ

3.2 วัตถุประสงค์

3.2.1 เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคลากรถูกต้อง รวดเร็ว เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

3.2.2 เพื่อส่งเสริมบุคลากร ให้มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

3.3.3 เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานเต็มศักยภาพ โดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐานแห่งวิชาชีพ

3.3.4 เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการศึกษาพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนเป็นสำคัญ

3.3 ขอบข่าย/ภารกิจ

3.3.1 การวางแผนอัตรากำลัง

3.3.2 การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง

3.3.3 การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ

3.3.4 วินัยและการรักษาวินัย

3.3.5 การออกจากราชการ

4. การบริหารทั่วไป

4.1 แนวคิด

การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริม สนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจน การมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชนซึ่งจะก่อให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธาและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

4.3 ขอบข่าย/ภารกิจ

4.3.1 การดำเนินงานธุรการ

4.3.2 งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.3.3 การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ

4.3.4 การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา

4.3.5 การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร

4.3.6 งานเทคโนโลยีและสารสนเทศ

4.3.7 การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารทั่วไป

4.3.8 การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

4.3.9 การจัดทำสำมะโนนักเรียน

4.3.10 การรับนักเรียน

4.3.11 การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

4.3.12 การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

Ramseyer & others (1995 : 12) ได้ทำการวิจัยให้ฝ่ายการศึกษาของรัฐต่าง ๆ ในภาคใต้ของสหรัฐอเมริกา สรุปงานการศึกษาไว้ 8 ประเภท คือ

1. งานวิชาการ
2. งานธุรการ การเงิน และบริหารต่าง ๆ ของสถานศึกษา
3. งานการเป็นผู้นำของชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่
4. งานบริหารบุคลากร
5. งานอาคารสถานที่
6. งานจัดรถรับ - ส่งนักเรียน
7. งานจัดระบบบริหารสถานศึกษาให้ถูกต้อง
8. งานปกครองดูแลนักเรียน

สรุปได้ว่า การจำแนกขอบข่ายงานสถานศึกษาของนักวิชาการชาวต่างประเทศและหน่วยงานทางการศึกษาของไทยนั้นมีส่วนที่คล้ายคลึงกัน สามารถกำหนดขอบข่ายงานสถานศึกษาได้ 4 งาน คือ 1) งานวิชาการเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 2) การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดี ขึ้นต่อนักเรียน 3) การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษาเพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว มีอิสระภายใต้กฎหมายระเบียบเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และ4) การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์การให้บริการ บริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. กระบวนการบริหารการศึกษา

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2556 : 13– 14) กล่าวว่า กระบวนการบริหาร เป็นการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ในกิจกรรมการบริหารเพื่อให้การบริหารบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่บริหาร 4 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) โดยมีรายละเอียดดังนี้

หน้าที่ในการบริหาร 4 ประการดังกล่าว มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อมีการวางแผนแล้วก็ต้องมีการจัดสรรหน้าที่ว่าให้ใครทำหน้าที่อะไรบ้าง แล้วขั้นต่อไปจึงมีการสั่งการให้บุคลากรปฏิบัติตามแผน โดยขั้นตอนสุดท้ายคือการควบคุม ตรวจสอบให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ซึ่งขั้นตอนการบริหารทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรมนุษย์ (Human resources) ทรัพยากรข้อมูล (Information resources) ทรัพยากรทางการเงิน (Financial resources) ซึ่งรายละเอียดของหน้าที่การบริหารทั้ง 4 ประการ มีดังต่อไปนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรในอนาคต และวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น ๆ ผู้บริหารวางแผนองค์การเพื่อเหตุผล 3 ประการ คือ 1) เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กรในอนาคต 2) เพื่อกำหนดงานที่จะต้องปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย และ 3) เพื่อกำหนดทรัพยากรขององค์กร

2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นกระบวนการออกแบบงาน การจัดสรรทรัพยากร และการประสานกิจกรรมการทำงานของหน่วยงาน และเป็นกระบวนการตัดสินใจว่าใครจะทำงานหน่วยงานใด เป็นการใช้บุคลากรได้อย่างเหมาะสมกับงาน (Staffing)

3. การนำ (Leading) เป็นการจูงใจหรือชักนำให้คนปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ซึ่งผู้บริหารจะต้องใช้หลักการจูงใจที่ดีและต้องมีการสั่งการที่เหมาะสม โดยการกระตุ้นจูงใจให้ใช้ความพยายามปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย

4. การควบคุม (Controlling) เป็นขั้นตอนการติดตามการทำงาน โดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร เป็นกระบวนการติดตาม วัดผลการทำงาน และการแก้ไข เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ การควบคุมมีขั้นตอนดังนี้

- 4.1 การกำหนดมาตรฐานการทำงานขององค์กร
- 4.2 การวัดผลการทำงานแล้วเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน
- 4.3 การปฏิบัติการแก้ไขสิ่งที่เบี่ยงเบนจากมาตรฐานที่กำหนดไว้
- 4.4 การปฏิบัติการแก้ไขมาตรฐานเพื่อความเหมาะสม

อุดม ชูสิ่วรรณ (2559 : 15 - 16) ได้กล่าวถึงหน้าที่การบริหารหรือกระบวนการบริหารในปัจจุบันประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นขั้นตอนของการกำหนดเป้าหมาย และจุดมุ่งหมาย พัฒนาแผนแม่บท และยุทธศาสตร์ในการนำไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
2. การจัดองค์กร (Organizing) เป็นขั้นตอนในการกำหนดกิจกรรมที่ต้องดำเนินการ จัดบุคคล และทรัพยากร เพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมาย
3. การนำ (Leading) เป็นหน้าที่เกี่ยวกับการนำทางการนิเทศติดตามผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนำแผนขององค์กรไปปฏิบัติ เป็นความพยายามของผู้บริหารที่จะกระตุ้นให้พนักงานมีศักยภาพในการทำงานสูง
4. การควบคุม (Controlling) เกี่ยวข้องกับหน้าที่การประเมินติดตามผลการดำเนินงาน การปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

Deming (1999 : 345) ได้แบ่งกระบวนการบริหารที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) ออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. P = Plan = การวางแผน หมายถึง ขั้นตอนการวางแผนเพื่อเลือกปัญหาตั้งเป้าหมาย แก้ปัญหาและการวางแผนแก้ปัญหา
2. D = Do = การปฏิบัติ หมายถึง ขั้นตอนการแก้ปัญหาและนำวิธีการแก้ปัญหาไปปฏิบัติ
3. C = Check = การตรวจสอบ หมายถึง ขั้นตอนการเปรียบเทียบผลการแก้ปัญหา โดยเก็บรวบรวมข้อมูล หลีกเลี่ยงการแก้ปัญหาว่ได้ผลอย่างไร ตรงตามเป้าหมายหรือไม่
4. A = Act = การปรับปรุงแก้ไข หมายถึง ขั้นตอนการปรับปรุงวิธีการทำงาน นำวิธีการแก้ปัญหาที่ได้ผลมากำหนดเป็นมาตรฐานซึ่งถือปฏิบัติเพื่อขจัดปัญหาให้หมดไป

Hedley, Caldwell และ Millikan (1989 : 125) กล่าวว่ารูปแบบการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วย 1) นโยบาย (Policies are formulated) 2) การกำหนดรูปแบบ (Priorities are set) 3) แผนการทำงาน (Plans are made) 4) ทรัพยากรภายใน (Resources are allocated) 5) กระบวนการเรียนการสอน (Teaching and learning proceeds) 6) ระบบการประเมินผล (Systematic appraisal) 7) ภาวะผู้นำ (Leadership)

Daft (2002 : 35 - 36) ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการที่ทำให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล ประกอบด้วย

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดองค์กร (Organizing)
3. การจัดกำลังคน (Staffing)

4. การอำนวยการ (Directing)

5. การควบคุม (Controlling)

Gulick and Urwick (1973 : 13) กล่าวว่า กระบวนการบริหาร ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการบริหาร 7 ขั้นตอน โดยใช้ตัวย่อว่า “POSDCORB MODEL” อธิบายความหมาย ได้ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานขององค์กรหรือการดำเนินงานว่าล่วงหน้าเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อะไร และจะดำเนินการได้อย่างไร

2. การจัดองค์กร (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้างอย่างเป็นทางการภายในองค์กรเพื่อการทำงานของหน่วยงานย่อยขององค์กร ให้สามารถทำงานได้บรรลุเป้าหมาย

3. การจัดหาบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานบุคคลตามหน้าที่เพื่อ จัดเตรียมบุคคลในการทำงานที่ดี

4. การอำนวยการ/การสั่งการ (Direction) หมายถึง การที่ฝ่ายบริหารทำหน้าที่สั่งการและให้คำแนะนำบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จของงานในองค์กร

5. การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การทำหน้าที่ในการประสานงานกับส่วนต่าง ๆ ให้การทำงานเข้าด้วยกันด้วยดี

6. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การทำงานที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณในรูปแบบของการวางแผน การควบคุม และการติดตามด้านการเงินการบัญชี

7. การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการดำเนินงาน ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในองค์กรให้ทุกฝ่ายทราบ

สรุปจากแนวคิดกระบวนการบริหารซึ่งมีนักการศึกษาและนักวิชาการได้คิดและพัฒนาขึ้นมีหลากหลายรูปแบบหลากหลายแนวคิด เมื่อนำมาสังเคราะห์และสรุปเพื่อประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน (Plan) 2) ด้านการปฏิบัติ (Do) 3) ด้านการตรวจสอบ (Check) และ 4) ด้านการปรับปรุงแก้ไข (Act)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

ทองใบ สุธาจารี (2551 : 176) สรุปไว้ว่า การจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่ทำให้องค์กรได้ประโยชน์จากบุคลากรมากขึ้น และนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากการสร้างทีมงาน ซึ่งเป็นกลไกการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมของบุคลากร เพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้เราต้องยอมรับว่า สังคมไทยจำเป็นต้องมีการพัฒนาวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยการสร้างทีมงานที่ทรงคุณภาพ เพื่อช่วยขับเคลื่อนให้องค์กร สังคม และประเทศไทยเจริญรุดหน้าไปในทิศทางที่สามารถแข่งขันกับเวทีโลก

ธงชัย สันติวงษ์ (2554 : 138) สรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการบริหาร คือ วิธีที่ผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผนช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร ตลอดจนการให้โอกาสและมีอิสระกับกลุ่มที่จะตัดสินใจทำงานเองภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มอบหมายไว้อย่างกว้าง ๆ

สมยศ นริการ (2555 : 1) ได้ให้ความหมายของการบริหารมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคลใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหาการบริหารที่สำคัญอยู่บนพื้นฐานของความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ ที่ถือว่าผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารของพวกเขาให้เข้ากับผู้ได้บังคับบัญชาพวกเขา ประการสุดท้ายการบริหารแบบมีส่วนร่วมต้องให้ผู้ได้บังคับบัญชาเขามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องที่แท้จริงในกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์กร ไม่ใช่เพียงแค่สัมผัสปัญหาหรือแสดงความห่วงใย

Cohen and Uphoff (1980 : 213) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามชุมชนต่าง ๆ ไว้ว่า การมีส่วนร่วมต้องประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะทำอะไรและด้วยวิธีการอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินโครงการ

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคลเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการมีส่วนร่วมต้องประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะทำอะไรและด้วยวิธีการอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินโครงการ

2. รูปแบบของการมีส่วนร่วม

วัชรินทร์ อินทรพรม (2557 : 24) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชน เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาผ่านท้องถิ่นเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบริหารและพัฒนาท้องถิ่นสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนมากที่สุด ด้วยการแสดงความคิดเห็นการเสนอแนะหรือการเสนอความต้องการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในรูปแบบของการใช้สิทธิ์เลือกทางเลือกเพื่อให้เป็นฉันทามติ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และการมีส่วนร่วม

ในการติดตามประเมินผลให้การดำเนินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผ่านกระบวนการนโยบาย สาธารณะที่สำคัญ 3 ส่วนหลัก คือ (1) การมีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบาย (2) การติดตาม และประเมินผลการนำนโยบายไปปฏิบัติ และ (3) การสะท้อนกลับถึงค่านิยมต่อของประชาชน นโยบาย เพื่อนำไปสู่ การปรับปรุงนโยบายให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2559 : 3) คนในชุมชนได้เรียนรู้ที่จะเรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อชุมชน ที่ประชาชนเรียนรู้ที่จะพึ่งพาสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยินดีเสียสละตนเองไม่ว่าจะเป็น แรงกาย แรงใจและทรัพย์สินของ เพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้นแก่ผู้อื่นและชุมชน จะเป็นรากฐานที่สำคัญ ในการปลูกฝังจิตสำนึก "เพื่อชุมชน" ขึ้นมา ยังผลให้สมาชิกชุมชนรวมตัวกันอย่างแข็งแกร่งเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ด้วยตนเองและเพื่อเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน ในการเรียนรู้บทบาท ความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมในสิ่งที่เป็นประเด็นสาธารณะต่อไป

อุทัย คุลยเกษม (2560 : 113 - 114) แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 10 แบบ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance of meeting) 2) การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (Financial contribution) 3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on committees) 4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of leadership) 5) การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer) 6) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor) 7) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers) 8) การมีส่วนร่วมเป็นหรือผู้เริ่มการ (Entrepreneurs) 9) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employees) 10) การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material contribution)

Cohen and Uphoff (1980 : 219) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมมี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นริเริ่มการตัดสินใจ ขั้นดำเนินการตัดสินใจ และขั้นตัดสินใจปฏิบัติการ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานของความร่วมมือ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทั้งด้านวัตถุ ด้านสังคม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ทั้งการติดตามและประเมินผล

สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจะต้องให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมในผลประโยชน์ และร่วมลงมือปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการพัฒนา และร่วมประเมินผล

3. กระบวนการมีส่วนร่วม

ปานัน กนกวงษ์วัฒน์ (2551 : 25) สรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมมีหลายขั้นตอนสรุป เป็น 5 ขั้นตอนดำเนินการได้ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการร่วมคิด และวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุแห่งปัญหา และทางเลือกในการแก้ปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 4) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 5) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล

วันชัย วัฒนศัพท์ (2556 : 2) ได้สรุปไว้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่จะกระจายอำนาจจากผู้มีอำนาจที่แต่เดิมมักจะใช้อำนาจเหนือ (Power over หรือ Power against) ตามทฤษฎีผู้มีอำนาจจะชอบที่จะใช้อำนาจเหนือ เช่น แม่ซึ่งมีอำนาจมากกว่าลูก ก็มักจะใช้อำนาจเหนือลูก สั่งให้ลูกกลับบ้านก่อนค่ำ มาถึงวันหนึ่งลูกซึ่งโตขึ้นมาเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ก็จะขอกลับบ้านดึก เพราะจะไปงานวันเกิดเพื่อน แม่ก็ยังใช้อำนาจเหนือให้กลับบ้านภายในหกโมงเย็น ถามว่าลูกสาวจะยังเชื่อและปฏิบัติตามไหม ตามทฤษฎีแล้ว หากผู้มีอำนาจยังใช้อิทธิพลเหนือไปเรื่อย ๆ อำนาจนั้น ๆ ก็จะใช้ไม่ได้ เพราะอำนาจที่มีหรือไม่มีนั้น ไม่ใช่เรา "มี" หรือ "ไม่มี" "อำนาจ" อย่างเดียว แต่อยู่ที่คนอื่น ๆ ที่อยู่รอบข้างหรือที่เราใช้อำนาจเหนือเขา นั้น เขามองว่าเราเหมาะสมที่จะมีอำนาจเหนือหรือไม่ ซึ่งบางครั้งสำคัญกว่าด้วยซ้ำไป ฉะนั้นแทนที่แม่จะใช้อำนาจเหนือ หันมาใช้อำนาจร่วมกับ (Power with) ลงมาพูดคุยกับลูก หาทางออกที่ดีกว่าแทนการสั่งอย่างเดียว ลูกก็จะยินดีปฏิบัติและเชื่อฟังแม่ต่อไป

ระวี จันทะนาม (2557 : 18) ได้สรุปไว้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นขั้นตอนในการร่วมดำเนินการจากกลุ่มของชุมชน เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด มีการร่วมคิด วิเคราะห์ปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผล

สรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่จะกระจายอำนาจจากผู้มีอำนาจที่แต่เดิมมักจะใช้อำนาจเหนือ เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด มีการร่วมคิด วิเคราะห์ปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผล

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

1. ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 99 - 112) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกอย่างในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ และการศึกษานักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษา (2551 : 2) กล่าวว่า งานวิชาการเป็นงานที่รวมภารกิจหลักของหน่วยงานหรือสถานศึกษาที่บ่งบอกถึงปรัชญา จุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้รับบริการ ซึ่งได้แก่ นักเรียนหรือบุคคลในชุมชน ได้รับการพัฒนาตนเองด้านความรู้ เจตคติและทักษะในศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

อุทัย บุญประเสริฐ (2552 : 25 - 26) กล่าวถึงงานวิชาการว่า ไม่ได้หมายถึงแต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหรือผลการสอบแข่งขันและผลการเข้าศึกษาต่อเท่านั้นแต่ยัง หมายถึงบรรยากาศของการเรียนรู้ โอกาสในการเรียนรู้ และพัฒนาของนักเรียน การส่งเสริมสนับสนุน ชักนำให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ ให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาคนให้สมบูรณ์

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 16) ได้กล่าวถึงงานวิชาการว่า หมายถึง กิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียน

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอนและการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับนักเรียน โดยให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้นักเรียนเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคม

2. ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

ปิยนุช ทองพรม (2550 : 12) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการมีความสำคัญยิ่ง และจัดว่าเป็นงานหลักในการบริหารการศึกษา ทั้งนี้เพราะการจัดการศึกษาเป็นการวางพื้นฐานในการพัฒนาคน ให้มีความรู้ความสามารถ ปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โรงเรียนจะสามารถจัดการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ได้จะต้องสามารถบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 3) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้

1. งานวิชาการเป็นงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาสติปัญญา ความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม เจตคติและค่านิยมให้นักเรียนเป็น คนเก่ง คนดี และมีความสุขในการ ดำรงชีวิตตลอดจนเป็นผู้มีคุณค่าในสังคม

2. งานวิชาการเป็นตัวกำหนดปริมาณงานของโรงเรียน เมื่อโรงเรียนมีงานวิชาการมาก ปริมาณงานด้านอื่น ๆ ย่อมมีมากตามไปด้วย

3. งานวิชาการเป็นเครื่องกำหนดการจัดสรรทรัพยากรให้แก่โรงเรียน ไม่ว่าจะป็นในรูปของงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์จะจัดให้ตามสัดส่วนของปริมาณงานวิชาการของโรงเรียน โรงเรียนจะได้รับการจัดสรรงบประมาณมากขึ้นขึ้นอยู่กับปริมาณงานของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปริมาณงานด้านวิชาการ

4. งานวิชาการเป็นเครื่องตัดสินคุณภาพของโรงเรียน การพิจารณาคุณภาพของโรงเรียน ต้องอาศัยงานทางด้านวิชาการของโรงเรียน โดยพิจารณาวิธีการและผลผลิตของระบบงานวิชาการ

5. งานวิชาการเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจกงานวิชาการเป็นงานหลักในสถานศึกษา ที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการกระตุ้นและส่งเสริมให้ครูร่วมมือกัน ในการปรับปรุงงานวิชาการของโรงเรียนอยู่เสมอ

สุดาศรี สิงห์ทอง (2556 : 14) กล่าวว่า ความสำคัญของงานวิชาการ หมายถึง งานที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำครูในด้านวิชาการ ส่งเสริม และพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เจริญงอกงามในทุกด้าน และเป็นพลเมืองดีของสังคม ให้เกิดผลตามจุดหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2557 : 28) กล่าวว่า งานวิชาการเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่เป็นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการ ไปให้สถานศึกษามากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนสถานศึกษา ชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพ

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการมีความสำคัญต่อการบริหารงานสถานศึกษา เพราะงานบริหารงานวิชาการถือเป็นงานหลักของสถานศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำครุ ในด้านวิชาการ ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ เป็นคนคิดคนเก่ง และมีคุณธรรมตามมาตรฐานการศึกษา

3. กระบวนการบริหารงานวิชาการ

ทัศนีย์ วงศ์ยืน (2553 : 29) ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารงานวิชาการ ควรประกอบด้วย

1. การวางแผนการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการวางแผน 2) ขั้นตอนดำเนินการ 3) ขั้นตอนการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารงานวิชาการ

2. ยุทธศาสตร์การนำแผนการบริหารงานวิชาการสู่การปฏิบัติ ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) การประสานแผน วัตถุประสงค์สำคัญของการประสานแผน 2) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ 3) การมอบหมายงานแก่ทีมงาน หรือคณะกรรมการ 4) การประสานงาน 5) การกำกับติดตามงาน 6) การประเมินผลการบริหารงานตามแผน

3. การนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการบริหารงานวิชาการ เป็นการบริหารงานเพื่อพัฒนา นักเรียนให้มีคุณสมบัติอันพึงประสงค์ ตามความคาดหวังของหลักสูตร ชุมชน สังคม ความคาดหวังของสถานศึกษาและความคาดหวังของตัวนักเรียน การนิเทศเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศ การติดตาม เป็นกระบวนการของการควบคุม ดูแล และกาประเมินผล

กิติมา ปรีดีดิลก (2554 : 181) ได้กล่าวว่า กระบวนการการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ใช้กระบวนการระดมทรัพยากรบุคคลให้มีส่วนร่วมจัดการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ การประกันคุณภาพการจัดการศึกษา การพัฒนา ครู-นักเรียน การจัดแหล่งเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศทางวิชาการด้วยการส่งเสริมให้ใช้กระบวนการวิจัยสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อการบริหารงาน และเพื่อการแก้ปัญหาจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติเต็มตามศักยภาพ ให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีความเข้าใจศรัทธาและเชื่อมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข บริหารโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ สร้างบรรยากาศเพื่อส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยให้เกิดขึ้นทั้งในกลุ่มครู นักเรียนและจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายใน

กรม ฎุประเสริฐ (2554 : 7 - 8) กล่าวถึง กระบวนการบริหารงานวิชาการในกระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

1. การวางแผนพัฒนา หรือการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งเป็นการวางแผนที่มีพื้นฐานมาจากสภาพที่เป็นปัญหา หรือความต้องการที่จะพัฒนางาน และกำลังงบประมาณ ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยงานต่อไปนี้ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ 2) การกำหนดภารกิจหรือพันธกิจ 3) การกำหนดจุดมุ่งหมาย 4) การกำหนดกลยุทธ์ 5) การกำหนดแผนงาน โครงการ

2. การนำแผนไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ขั้นตอนนี้ประกอบด้วยงานต่อไปนี้ 1) การจัดองค์กร หรือจัดบุคลากรเข้ารับผิดชอบงาน ได้แก่ การกำหนดหัวหน้างาน หัวหน้าโครงการผู้ดำเนินงาน และภารกิจของผู้รับผิดชอบ 2) การสั่งงานหรือมอบหมายงาน 3) การควบคุมงาน 4) การติดตามกำกับ 5) การประสานงาน 6) การนิเทศงาน

3. การประเมินผลการปฏิบัติตามแผน เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินงานสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ประกอบด้วยงานดังต่อไปนี้ 1) การประเมินระหว่างดำเนินงาน 2) การประเมินเมื่อสิ้นสุดงาน 3) การรายงาน

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารงานวิชาการ เป็นการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ในสถานศึกษาและกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องจะต้องมีหลักการและวิธีการ ดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหาร กับการวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ การประเมินผลการปฏิบัติ และปรับปรุง ตรวจสอบ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ นักเรียน ได้มีความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามภารกิจและขอบข่ายที่กำหนด และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครูผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมสถานศึกษาต้องมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสถานศึกษาต้องมีการประเมินติดตามผลการปฏิบัติงานทางวิชาการ เพื่อให้ได้มาตรฐานของงานวิชาการ และนำผลที่ได้มาปรับปรุงวางแผนงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. หลักการบริหารงานวิชาการ

ทัศนีย์ วงศ์ยืน (2553 : 11 - 12) สรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักที่สำคัญของสถานศึกษา ดังนั้นสถานศึกษาควรมีหลักการบริหารงานวิชาการดังนี้

1. สถานศึกษาต้องมีโครงสร้างการบริหารงานวิชาการที่ชัดเจนมีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ผู้ปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ และความเหมาะสมของผู้ปฏิบัติงาน

2. สถานศึกษาต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลักที่สำคัญของงานวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

3. สถานศึกษาต้องมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยคำนึงถึงนักเรียนเป็นสำคัญ

4. สถานศึกษาต้องมีกลไกควบคุมมาตรฐานทางวิชาการของสถานศึกษาให้มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาทางวิชาการจะได้มีทิศทางพัฒนางานวิชาการอย่างชัดเจน และไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับการประเมินคุณภาพภายใน และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก

5. สถานศึกษาต้องมีการประเมินติดตามผลการปฏิบัติงานทางวิชาการเพื่อให้ได้มาตรฐานของงานวิชาการ และนำผลที่ได้มาปรับปรุงวางแผนงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6. สถานศึกษาต้องสามารถบริหารงานวิชาการได้ อย่างมีอิสระคล่องตัวและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน และชุมชน

7. สถานศึกษาต้องมีเครือข่ายการประสานงานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการของสถานศึกษาในการพัฒนานักเรียน

สุทัศน์ แก้วคำ (2555 : 14) ได้สรุปไว้ว่า หลักการบริหารงานวิชาการเป็นแนวคิดเพื่อปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการจำเป็นต้องมีหลักการที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. หลักการพัฒนาคุณภาพ (Quality Management) เป็นการบริหารงานเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ องค์ประกอบของคุณภาพที่เป็นตัวชี้วัดคือผลผลิตและกระบวนการเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรและผู้รับบริการได้รับความพึงพอใจ พัฒนาศักยภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคมในระดับสากลมากขึ้น โดยอาศัยกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพ และการประเมินคุณภาพ

หลักการไคเซ็น (KAIZEN) มีเป้าหมายในการเสนอแนะเพื่อแสดงถึงคุณภาพไว้ 6 ประการ

1. ผลผลิตเพิ่มขึ้น
2. คุณภาพสูงขึ้น
3. ต้นทุนลดลง
4. ตรงตามเวลาที่กำหนดหรือประหยัดเวลามากขึ้น

5. มีความปลอดภัยมากขึ้น

6. บุคลากรและผู้รับบริการมีขวัญและกำลังใจสูงขึ้น

หลักการของไคเซ็นมีกระบวนการ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. สังเกต ค้นหาจุดที่เป็นปัญหา เช่น ความสูญเปล่า ความไม่สม่ำเสมอ สดวกวิสัย เช่น ปัญหาด้านคุณภาพ ต้นทุนสูง ความปลอดภัยน้อย เวลาต้องล่าช้าอยู่เป็นประจำ

2. สืบสวน ตรวจสอบ สภาพการณ์ปัจจุบัน

3. คิดค้น ออกความคิดว่าหากทำเช่นนี้แล้วจะเป็นอย่างไรบ้าง

4. สะสาง การจัดระบบ จัดหมวดหมู่

5. ปฏิบัติ ดำเนินการปรับปรุง โดยทดลองทำและสังเกตว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร

6. ติดตามตรวจสอบประสิทธิผล จนกว่าผลลัพธ์จะคงที่

7. สรุปทำรายงาน เขียนข้อเสนอแนะ

2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการบริหาร ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอตลอดเวลา โดยทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมเสนอแนะปรับปรุงและพัฒนา หลักการมีส่วนร่วมต้องการให้ทุกคนได้ร่วมกันทำงาน ซึ่งลักษณะของงานวิชาการต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย อาจดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการวิชาการ ซึ่งจะมีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพได้มากขึ้น การมีส่วนร่วมต้องเริ่มจากการร่วมคิดร่วมทำและร่วมประเมินผล

3. หลักการ 3 องค์ประกอบ (3-Es) ได้แก่ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และประหยัด

3.1 หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ เป็นไปตามขั้นตอนและกระบวนการ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรในขณะดำเนินการก็สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ มีประสิทธิภาพเน้นไปที่กระบวนการ (Process) การใช้กลยุทธ์และเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์มากที่สุด

3.2 หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ได้ผลผลิต (Outputs) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ความสามารถ มีทักษะเพิ่มขึ้น รวมทั้งการคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับ อย่างไรก็ตามมักใช้คำสองคำนี้ควบคู่กันคือมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิผล

3.2 หลักประหยัด (Economy) หมายถึง การใช้เวลาน้อย การลงทุนน้อย การใช้กำลังหรือแรงงานน้อย โดยไม่ต้องเพิ่มทรัพยากรทางการบริหาร แต่ได้ผลผลิตตามที่คาดหวัง ดังนั้น การลงทุนในทางวิชาการจึงต้องคำนึงถึงความประหยัดด้วยเช่นเดียวกัน ผู้บริหารจะใช้กลวิธีอย่างไรในการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพโดยอาศัยความประหยัดบุคลากร งบประมาณ วัสดุและเทคโนโลยี และใช้เวลาน้อยอีกด้วย

4. หลักความเป็นวิชาการ (Academic) หมายถึง ลักษณะที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระของวิชาการ ได้แก่ หลักการพัฒนาหลักสูตร หลักการเรียนรู้ หลักการสอน หลักการวัดผลประเมินผล หลักการนิเทศ การศึกษาและหลักการวิจัย เป็นต้น หลักการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญ ก่อให้เกิดลักษณะ ความเป็นวิชาการที่ต้องอาศัยองค์ความรู้เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์ดั่งนั้น การบริหารงาน วิชาการจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในหลักการเฉพาะเรื่องในบทต่อไป

จิริวิทย์ มั่นคงวัฒนะ (2555 : 8 -9) กล่าวว่า หลักการเบื้องต้นของการบริหารงานวิชาการจะต้อง กำหนดไว้ให้ชัดเจนในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้โดยถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด
2. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้
3. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตร แกนกลาง และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม
4. มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพ ในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการ หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้น

สรุปหลักการบริหารงานวิชาการ จะต้องมียุทธศาสตร์และวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้เกิด ความคล่องตัวในการบริหาร ควรประกอบด้วย ต้องมุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด และยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็น ไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลาง และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมสถานศึกษาต้องมีการ พัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจด้านการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนา กระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสถานศึกษา ต้องมีการประเมินติดตามผลการปฏิบัติงานทางวิชาการ และนำผลที่ได้มาปรับปรุงวางแผนงาน วิชาการให้มีประสิทธิภาพ

5. การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (2542 : 1 - 9) มาตรา 39 และมาตรา 40 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาไปยังสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง และจัดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษา

ของสถานศึกษาแต่ละแห่งทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนงานของสถานศึกษาด้านต่าง ๆ นั้น งานดังกล่าว ได้แก่ งานด้านวิชาการ งบประมาณ และการบริหารทั่วไป ซึ่งงานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา สถานศึกษาทุกประเภททุกระดับมีการกิจที่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามที่คาดหวังหรือตามที่ต้องการ การดำเนินการให้ได้ผลดังกล่าว ต้องอาศัยการทำงานที่เป็นระบบ ดำเนินการที่ถูกต้อง โดยหลักวิชาการทางการศึกษาและอาศัยความตั้งใจและความสามารถในการทำงาน

อุทัย บุญประเสริฐ (2552 : 5) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษา จึงเป็นรูปแบบของการบริหาร โดยสถานศึกษาเป็นฐาน (School - Based Management - SBM) มุ่งเน้นให้การบริหารสถานศึกษา การบริหารการจัดการเรียนการสอน มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และมีมาตรฐาน สอดคล้องกับความมุ่งหมายในการสร้างนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยยึดนักเรียนเป็นสำคัญ

การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาโดยเฉพาะการบริหารหลักสูตรในรูปแบบของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำงานของสถานศึกษา จากที่หน่วยงานส่วนกลางเป็นผู้กำหนดนโยบาย และแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษา มาเป็นการทำงานมีการคิดริเริ่มด้วยตนเอง คิดสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง และรู้จักรับผิดชอบตนเองของสถานศึกษา อันเป็นเงื่อนไขความสำเร็จของสถานศึกษาที่มีผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอน

กระบวนการการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาใช้กระบวนการระดมทรัพยากรบุคคลให้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา การประกันคุณภาพการจัดการศึกษา การพัฒนา ครูและนักเรียน การจัดแหล่งเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศทางวิชาการ โดยใช้กระบวนการวิจัยกับการจัดการเรียนการสอน สร้างองค์ความรู้ใหม่ และการแก้ปัญหา จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ เต็มตามศักยภาพ ให้มีความรู้คู่คุณธรรม บริหารโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการใช้และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ประสานความสัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ สร้างบรรยากาศเพื่อส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยให้เกิดขึ้นทั้งในกลุ่มครู และนักเรียน

เทคนิคการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาใช้กระบวนการกลุ่ม การทำงานเป็นทีม ในรูปแบบคณะกรรมการ ให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงในการทำงานเป็นทีม จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลาทุกสถานที่ และร่วมมือการทำงานกับทุกฝ่าย ใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ ยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา

ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดแบบแผน วิธีการ และขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานบริหารวิชาการไว้อย่างเป็นระบบ รู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา มีความสามารถในการทำงานตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ รวมไปถึง

งานที่เป็นความคาดหวังของสังคมว่า ผู้บริหารควรทำ และงานที่ผู้บริหารสถานศึกษาคิดด้วยตนเอง จากความรู้ความสามารถและประสบการณ์

Trusty (1986 : 54) ได้กล่าวถึง ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการ มีภาระงาน 17 ประการ คือ

1. สร้างความเชื่อมั่นว่าโครงการทางวิชาการของสถานศึกษาเป็นผลจากผลการวิจัย และการปฏิบัติทางการศึกษา

2. ส่งเสริมให้ครู ได้พัฒนาเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ทางวิชาการของสถานศึกษา

3. สร้างความเชื่อมั่นว่ากิจกรรมของสถานศึกษาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา

4. มีการวางแผนร่วมกันกับคณะครูเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ทางวิชาการเพื่อให้บรรลุความต้องการของนักเรียน

5. ปฏิบัติงานร่วมกับคณะครูในการประเมินผลโครงการทางวิชาการของโรงเรียน

6. ติดต่อสื่อสารกับครู และนักเรียนด้วยความคาดหวังที่สูงในด้านมาตรฐานทางวิชาการ

7. ส่งเสริมให้ครูนำ โครงการทางวิชาการไปปฏิบัติ

8. ส่งเสริมให้ครูนำเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทางวิชาการของสถานศึกษาไปปฏิบัติ

9. ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมทางสังคมของนักเรียน

10. ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างเจตคติของนักเรียน

11. มีการจัดสรรเวลาเพื่องานวิชาการร่วมกับครูไว้อย่างชัดเจน

12. มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูอย่างยุติธรรม

13. ร่วมมือกับนักเรียนให้มีการนำระเบียบ กฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นมากำกับปัญหา

ด้านวินัย

14. ให้ความร่วมมือกับนักเรียนในการกำหนดระเบียบเพื่อแก้ไขปัญหาด้านวินัย

15. ร่วมมือกับคณะครูให้มีการนำระเบียบ กฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นมากำกับการแก้ไขปัญหาด้านวินัยของนักเรียน

ด้านวินัยของนักเรียน

16. ช่วยเหลือครูในการพัฒนาระบบงานเพื่อให้มีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

17. มีการปฐมนิเทศคณะครูเกี่ยวกับโครงการของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม เป็นการบริหารที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมโดยตรง ได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้สอน และชุมชน และคณะกรรมการ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ พัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนที่มีสัมคต้องการ

6. ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 17-19) ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ ดังนี้

1. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย
 - 1.1 หลักสูตร สาระการเรียนรู้ของหลักสูตรและการจัดระบบ
 - 1.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 - 1.3 สื่อการเรียนรู้
 - 1.4 การจัดและประเมินผลการเรียนรู้
2. การวิจัยในชั้นเรียน
3. การสอนซ่อมเสริม
4. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
5. การนิเทศภายในสถานศึกษา
6. การประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2555 : 5) ได้กล่าวถึง การดำเนินงานของสถานศึกษาต้องการ กำหนดขอบข่ายและภารกิจในการดำเนินงานทางวิชาการ ซึ่งนับเป็นงานหลักที่สำคัญของการศึกษา เป็นงานที่มีขอบเขตกว้างขวางในด้านหลักสูตร และการเรียนการสอน สถานศึกษาที่จัดการศึกษาไม่ว่า ระดับใด ในแต่ละระดับช่วงชั้นจะมีหลักสูตรที่ใช้ร่วมกันคือ หลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรที่จัดทำขึ้น ตามบริบทของชุมชน คือหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นขอบเขตและภารกิจของการบริหารวิชาการจะครอบคลุม ตั้งแต่เรื่องหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร การจัดการดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการจัดการวัดและประเมินผล ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการได้มีการกำหนดขอบข่ายและภารกิจ ในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเฉพาะความพิการไว้ดังนี้

1. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรการศึกษา สถานศึกษาจะต้องดำเนินในเรื่อง การจัดทำหลักสูตร สถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลาง ดำเนินการเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาและรายงานผลให้ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษทราบ

1.1 แนวทางปฏิบัติการ

1.1.1 ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ข้อมูล สารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น

1.1.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสถานภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

1.1.3 จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มทักษะการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มทักษะการเรียนรู้

1.1.4 นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม

1.1.5 นิเทศการใช้หลักสูตร

1.1.6 ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

1.1.7 ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

2. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นสิ่งที่สถานศึกษาต้องดำเนินการ ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การใช้สื่อ อุปกรณ์การเรียน

2.1 แนวทางปฏิบัติ

2.1.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา

2.1.2 ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มทักษะการเรียนรู้

2.1.3 ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานวิจัยหรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์หน่วยงานและสถาบันอื่น

3. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

สถานศึกษามีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำแผนการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสมทั้งด้านเวลา ทักษะการเรียนรู้และนักเรียน การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ การส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาวิธีการและการจัดกระบวนการเรียนรู้ การใช้การแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนให้ผู้ปกครอง ครอบครัวยุทธศาสตร์และสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้

3.1 แนวทางปฏิบัติ

ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระ

และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของนักเรียน และตามศักยภาพของนักเรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ plugged คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือผู้ประกอบการ มามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ จัดให้มีการนิเทศการเรียน การสอน ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู

4. การนิเทศภายใน

4.1 แนวทางการปฏิบัติ

4.1.1 จัดระบบการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

4.1.2 ดำเนินการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายในรูปแบบหลากหลาย

และเหมาะสม

4.1.3 ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา

4.1.4 ติดตาม ประสานงานกับสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เพื่อพัฒนาระบบ

และกระบวนการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอน

4.1.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ การจัดระบบนิเทศการศึกษาภายใน สถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น

5. การวัดผลและประเมินผล

สถานศึกษามีการกำหนดระเบียบการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรสถานศึกษา มีการจัดทำเอกสาร หลักฐานการศึกษา ให้เป็นไปตามระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา มีการวัดผล ประเมินผล เทียบโอนการเรียนและโอนุมัติผลการเรียนในสถานศึกษา ดำเนินการจัดให้มีการ ประเมินผลการเรียนทุกช่วงชั้น รวมทั้งจัดให้มีการพัฒนาเครื่องมือในการวัดและประเมินผล ตลอดจน เทียบโอนผลการเรียน และจัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียนเพื่อใช้ ในการอ้างอิง

5.1 แนวทางปฏิบัติ

5.1.1 กำหนดระเบียบการวัดผลประเมินผลของสถานศึกษา

5.1.2 ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผล และประเมินผลแต่ละรายวิชา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา ทักษะการเรียนรู้

5.1.3 ส่งเสริมให้ครูวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง จากกระบวนการปฏิบัติ และผลงาน

5.1.4 จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียน จากสถานศึกษาอื่น

5.1.5 พัฒนาเครื่องมือวัดผลประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

6. การประกันคุณภาพการศึกษา

สถานศึกษาดำเนินการตามขั้นตอน ได้แก่ การจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ในระดับสถานศึกษา สนับสนุน ส่งเสริมให้มีระบบการประกันคุณภาพในสถานศึกษา โดยกำกับติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและรายงานผลการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับสถานศึกษา และปรับปรุงพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ

6.1 แนวทางการปฏิบัติ

6.1.1 จัดระบบโครงสร้างองค์กร ให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

6.1.2 กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษา

6.1.3 วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพ

6.1.4 ดำเนินการพัฒนาตามแผนและตรวจสอบประเมินผลเพื่อปรับปรุงพัฒนา

6.1.5 ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาหรือหน่วยงานอื่น ในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

6.1.6 ประสานความร่วมมือกับสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

6.1.7 ประสานความร่วมมือกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษา และประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินสถานศึกษา

ในการบริหารงานวิชาการคณะกรรมการสถานศึกษามีหน้าที่ความรับผิดชอบดังนี้

1. กำหนดตารางเวลาภาคการศึกษา และตารางสอนตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการ และคณะกรรมการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษให้ไว้

2. อนุมัติทางเล็อกเกี่ยวกับหลักสูตรในระดับ โรงเรียนภายใต้กรอบของหลักสูตร การศึกษาระดับชาติและท้องถิ่น

3. อนุมัตินโยบายและกิจกรรมนอกหลักสูตร

4. อนุมัติระเบียบปฏิบัติของครู พนักงานและนักเรียนตามแนวทางที่คณะกรรมการ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษให้ไว้

5. กำหนดแนวปฏิบัติในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเพื่อประเมินผลการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาในภาพรวม

กระทรวงศึกษาธิการ (2556 : 29) ได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจการงานการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้

ท้องถิ่น

1. การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตร
2. การวางแผนงานด้านวิชาการ
3. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา
4. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
5. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
6. การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน
7. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
8. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
9. การนิเทศการศึกษา
10. การแนะแนว
11. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
12. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
13. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
14. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครั ว องค์กร หน่วยงานสถาน

ประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

15. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา
16. การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา
17. การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการที่มีความสอดคล้องกับแนวปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มีดังต่อไปนี้

- 1) หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ประกอบด้วยภารกิจด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตรอาชีพระยะสั้น ด้านการวางแผนด้านวิชาการ 2) การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยภารกิจด้านการเรียนการสอนและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษาด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาด้านการพัฒนาและด้านการส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 3) การบริหารการเรียนการสอน ประกอบด้วยภารกิจในการบริหารการจัดการเรียนการสอนและการดำเนินการเทียบโอน ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ด้านการแนะแนวการศึกษาและงานอาชีพ ด้านการจัดทำระเบียบ

และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ด้านการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษา การระบุเป้าหมาย การทำแผนกลยุทธ์ การปฏิบัติงานตามแผนกลยุทธ์ 4) การวัดและประเมินผล ประกอบด้วยภารกิจในการส่งเสริม ควบคุม กำกับ ติดตาม นิเทศ การตรวจสอบ และประเมินผล การสะท้อนผล รายงานการดำเนินงานและการนำผลการประเมิน ไปใช้

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับประสิทธิผล

1. ความหมายของประสิทธิผล

ระวี จันทะนาม (2557 : 59) สรุปไว้ว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา หมายถึง การที่สถานศึกษาสามารถปรับตัวและบูรณาการทรัพยากรที่มีอยู่และสามารถจัดการศึกษาให้สำเร็จโดยสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และครูมีความพึงพอใจในงาน

บุญเรือง ศรีเหรียญ (2558 : 27) สรุปไว้ว่า ประสิทธิผลของโรงเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติของโรงเรียนที่ทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา และการปฏิบัติ ส่งผลให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และลักษณะนิสัยมีทักษะ มีบุคลิกภาพและมีเจตคติที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

Hoy and Miskel (1991 : 131) ได้สรุปไว้ว่า ประสิทธิผล หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการหรือความพึงพอใจในการทำงานของครูหรือผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง นักเรียนมีทัศนคติทางบวก ความสามารถในการปรับตัวและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน

Robbins (1997 : 5) ได้ให้ความหมายของประสิทธิผลว่า ประสิทธิผลคือ การที่ผู้บริหารได้ให้ความสามารถในการแยกแยะการบริหารงาน และใช้ทรัพยากรให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

Morphet and others (1997 : 93 - 97) เน้นประสิทธิผลของสถานศึกษา หมายถึง การที่สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้สำเร็จด้วยดี โดยผู้นำใช้ความสามารถสูงใจให้ผู้ที่บังคับบัญชาทำงานอย่างเสียสละ ขณะเดียวกัน ผู้นำก็ต้องทำหน้าที่ประสานงานในหน่วยงานด้านการจัดการศึกษาให้ได้ผลสูงสุด

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลสำเร็จ หรือผลที่เกิดขึ้น ผลที่เกิดจากการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติของสถานศึกษา รวมถึงผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษามีการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนต่อสภาวะแวดล้อมที่มากระทบทั้งภายในและภายนอก ผู้บริหารเป็นผู้นำในการประสานงานให้งานด้านการจัดการศึกษาให้ได้ผลสูงสุด

2. วิธีการประเมินประสิทธิภาพของสถานศึกษา

ระวี จันทะนาม (2557 : 59) การประเมินประสิทธิภาพของสถานศึกษา จะต้องประกอบด้วยวิธีการดังนี้ 1) การประเมินประสิทธิภาพในแง่เป้าหมาย 2) การประเมินประสิทธิภาพในแง่ของระบบทรัพยากร และ 3) การประเมินประสิทธิภาพโดยใช้เกณฑ์หลายอย่างในการประเมิน จะเห็นได้ว่าการศึกษาประสิทธิภาพของสถานศึกษา มุ่งไปที่ผลผลิตปลายทางเพราะหากการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพส่งผลต่อความสำเร็จ กล่าวคือ ประสิทธิภาพทั่ว ๆ ไปของสถานศึกษาจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือความพึงพอใจที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษา แนวความคิดเรื่องประสิทธิภาพในองค์กร หรือในสถานศึกษา ได้มีการพัฒนาประเมินประสิทธิภาพกันมาโดยตลอดและต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

Steers (1977 : 44) ได้สรุปวิธีการประเมินประสิทธิภาพไว้ดังนี้

1. การประเมินประสิทธิภาพในแง่เป้าหมายเป็นการพิจารณาว่าสถานศึกษามีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับผลการดำเนินงานว่าบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาหรือไม่ โดยใช้เป้าหมายของสถานศึกษาเป็นเกณฑ์ เช่น วัดความสำเร็จ และความสามารถในการผลิต วัดความสำเร็จจากผลลัพธ์ เป็นต้น

2. การประเมินประสิทธิภาพในแง่ของระบบทรัพยากร เป็นการประเมินประสิทธิภาพของสถานศึกษาโดยอาศัยแนวคิดที่สถานศึกษาเป็นระบบเปิดซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในการแลกเปลี่ยน และแข่งขันกัน จึงประเมินโดยพิจารณาความสามารถของสถานศึกษาในการแสวงหาผลประโยชน์จากสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่ต้องการ

3. การประเมินประสิทธิภาพโดยใช้หลายเกณฑ์ เพื่อพิจารณาว่าผลสำเร็จขององค์กรว่าเกณฑ์การวัดประสิทธิภาพขององค์กรธุรกิจและหน่วยงานวิจัยพัฒนา ได้แก่ ความสามารถในการผลิต การสนับสนุน การใช้การวางแผน ความเชื่อถือได้และความคิดริเริ่ม ส่วนเกณฑ์ประสิทธิภาพของหน่วยงานวิจัยพัฒนา ควรใช้ความน่าเชื่อถือได้ความร่วมมือและการพัฒนา

Gibson (2000 : 27) ได้ศึกษาและกำหนดเกณฑ์หลายเกณฑ์เช่นกัน คือ 1) ความสามารถในการผลิต 2) ประสิทธิภาพ 3) ความพึงพอใจ 4) ความสามารถในการปรับตัว 5) การพัฒนาการและการอยู่รอด

สรุปได้ว่า การประเมินประสิทธิผลของสถานศึกษา เป็นการวัดประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยใช้ตัวชี้วัด เป็นการพิจารณาว่าสถานศึกษามีประสิทธิผลหรือไม่ นั่นขึ้นอยู่กับว่าจะบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด โดยประเมินประสิทธิผลในแง่เป้าหมาย ประเมินประสิทธิผลในแง่ของระบบทรัพยากร และประเมินประสิทธิผลโดยใช้หลายเกณฑ์

3. ความสัมพันธ์ของการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 16) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นกระบวนการหนึ่งของการบริหารสถานศึกษาที่ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเอาใจใส่ เพื่อให้ให้นักเรียนบรรลุจุดหมายของหลักสูตร ในการพิจารณาคุณภาพของประถมศึกษาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

ปรีชาติ ชมชื่น (2555 : 106) ได้สรุปไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสอดคล้องกัน และจัดเป็นงานหลักของสถานศึกษา เพื่อให้ให้นักเรียนบรรลุจุดหมายของหลักสูตร ในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาจะวัดกันที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือชี้ความสำเร็จความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงถือว่าสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้นไปด้วยนอกจากนี้ยังสามารถวัดประสิทธิผลทางการบริหารงานวิชาการที่เกิดจากประสิทธิผลของสถานศึกษาในด้านความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวกของนักเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้โดยใช้วัดประสิทธิผลของสถานศึกษา

ระวี จันทะนาม (2557 : 106) สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสอดคล้องกัน และจัดเป็นงานหลักของสถานศึกษา เพื่อให้ให้นักเรียนบรรลุจุดหมายของหลักสูตร ในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาจะวัดกันที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือชี้ความสำเร็จความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงถือว่าสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้นไปด้วย นอกจากนี้ยังสามารถวัดประสิทธิผลทางการบริหารงานวิชาการที่เกิดจากประสิทธิผลของสถานศึกษา ในด้านความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวกของนักเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ โดยใช้วัดประสิทธิผลของสถานศึกษา หรือจะประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนในด้านความสามารถ ซึ่งมีเกณฑ์ 4 ประการ ได้แก่ ด้านประสิทธิภาพ ด้านปริมาณและคุณภาพของผลผลิต ด้านความสามารถในการปรับตัวและด้านความสามารถในการยืดหยุ่น ก็สามารถประเมินประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาได้เช่นเดียวกัน

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสอดคล้องกัน และจัดเป็นงานหลักของสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาจะวัดกันที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นตัวบ่งชี้ ถ้านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงถือว่าสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้นไปตามไปด้วย นอกจากนี้ยังสามารถวัดประสิทธิผลทางการบริหารงานวิชาการที่เกิดจากประสิทธิผลของสถานศึกษาในด้านความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวกของนักเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้โดยใช้วัดประสิทธิผลของสถานศึกษา

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานักเรียน

สุทัศน์ พงษ์ กุลบุตร (2550 : 49) กล่าวว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มของเยาวชนทุกคนต่างลงความเห็นตรงกันว่า เยาวชนไทยของเราขาดการปลูกฝังในด้านคุณธรรม และจริยธรรม อย่างยั่งยืน คือ อาจจะมีอยู่บ้างแต่เป็นแบบฉาบฉวยไม่เกิดผลที่ถาวรในขณะที่สังคมไทยต้องการเห็นภาพการพัฒนาเยาวชนไทยไปสู่การเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีสติปัญญา มีความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2553 : 5) ได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) โดยมีวิสัยทัศน์ให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ภายในปี 2561 จะต้องมีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบใน 3 ประเด็นหลักคือ การพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานการศึกษา และการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งนี้ได้กำหนดกรอบแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบไว้ 4 ประการ คือการพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ การพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่

พิณภรณ์ เส้าพาน (2559 : 4) ได้กล่าวไว้ว่า ในปัจจุบันนี้สังคมไทยกำลังเดินทางเข้าสู่ยุควิกฤต กระแสโลกาภิวัตน์ที่ถาโถมเข้ามาทำให้เยาวชนไทยหลงไหลไปกับกระแสบริโภคนิยม ประกอบในปัจจุบันสังคมไทยกลายเป็นสังคมเดี่ยว เยาวชนขาดความรักความอบอุ่นเนื่องจากผู้ปกครองต้องประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวจึงไม่ได้เอาใจใส่อบรมสั่งสอนดูแลบุตรหลานของตนเอง ส่งผลให้เยาวชนหันไปใช้เวลาอยู่กับเพื่อนมากกว่าครอบครัว ซึ่งอาจทำให้เกิดความเชื่อและค่านิยมที่ผิด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560 : 14) ได้กำหนดนโยบายไว้ว่า ประเทศไทยจะยังคงประสบภาวะแวดล้อมและบริบทของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ อาทิ กระแสการเปิดเศรษฐกิจเสรี ความท้าทายของเทคโนโลยีใหม่ ๆ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเกิดภัยธรรมชาติ ที่รุนแรง ประกอบกับสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศในปัจจุบันที่ยังคงประสบปัญหาในหลายด้าน เช่น ปัญหาผลิตภาพการผลิตความสามารถในการแข่งขัน คุณภาพการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นต้น ทำให้การพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงจำเป็นต้องยึดกรอบแนวคิดและหลักการในการวางแผนที่สำคัญ ดังนี้ (1) การน้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (3) การสนับสนุน และส่งเสริมแนวคิดการปฏิรูปประเทศ และ (4) การพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เป็นความสามารถในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาทักษะชีวิต สุขภาพกายและสุขภาพจิต ความเป็นประชาธิปไตย ความภูมิใจในความเป็นไทย การจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่สำหรับสามารถพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้

2. ความหมายของคุณภาพผู้เรียน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553 : 6) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หมายถึง กระบวนการพัฒนานักเรียน โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนมีคุณลักษณะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554 : 1) การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หมายถึง คุณภาพในตัวนักเรียนที่มีความครอบคลุมในด้านความสามารถ และทักษะ ตลอดจนคุณลักษณะที่จะช่วยเสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณภาพบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

พร้อมพิไล บัวสุวรรณ (2554 : 10) คุณภาพผู้เรียน หมายถึง นักเรียนมีความสามารถตามเป้าหมายของหลักสูตร คือเป็นคนเก่ง และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตด้วยความพอเพียง และเป็นคนดี นักเรียนมีทักษะทางสังคมที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรม มีความสุขในการทำงานและอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข

วิจารณ์ พานิช (2555 : 19 - 20) กล่าวว่า ทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ที่คนทุกคนต้องเรียนรู้ คือ 3R x 7C 3R ได้แก่ Reading (อ่านออก) , (W) Riting (เขียนได้) และ (A) Rithmetics (คิดเลขเป็น) 7C ได้แก่

Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา)
 Creativity & Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม) Cross-cultural Understanding (ทักษะด้าน
 ความเข้าใจต่าง วัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration, Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความ
 ร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communications, Information, and Media Literacy (ทักษะด้าน
 การสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing & ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์
 และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career & Learning skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้)

สรุปได้ว่า คุณภาพผู้เรียน หมายถึง คุณภาพในตัวนักเรียนที่มีความครอบคลุม
 ในด้านความสามารถ และทักษะ ตลอดจนคุณลักษณะที่กำหนดตามเป้าหมายของหลักสูตร คือเป็นคนเก่ง
 และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด มีความรู้และทักษะที่จำเป็น
 ในการดำรงชีวิตด้วยความพอเพียง อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น มีทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
 และทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะด้านความเข้าใจต่าง วัฒนธรรม
 ต่างกระบวนทัศน์ ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ทักษะด้านการสื่อสาร
 สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
 ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

1. หลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พุทธศักราช 2551

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2553 : 2) ได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรสำหรับผู้
 ผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พุทธศักราช 2551 ไว้ดังนี้

1.1 หลักการ

หลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พุทธศักราช 2551
 มีหลักการดังนี้

1.1.1 เป็นหลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เพื่อให้
 นักเรียนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเน้นการพัฒนานักเรียนเป็นรายบุคคล

1.1.2 เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่มีความบกพร่อง
 ทางสติปัญญา

1.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

หลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนา
 นักเรียนทุกคนให้มีทักษะในการช่วยเหลือตนเอง ทักษะการทำงาน สามารถประกอบอาชีพ

พึงพาตนเอง อยู่กับครอบครัวและสังคมได้อย่างมีความสุข จึงกำหนดเป็นจุดหมาย เพื่อให้เกิดกับนักเรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1.2.1 มีทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะภาษาและการสื่อสาร ทักษะการช่วยเหลือตนเองและสุขอนามัย ทักษะสังคมและการดำรงชีวิต ทักษะวิชาการ และทักษะอาชีพ

1.2.2 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรีย์ และรักการออกกำลังกาย

1.2.3 มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.2.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์สร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

1.3 สมรรถนะที่สำคัญของนักเรียน

หลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพตาม มาตรฐานการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพ ซึ่งการพัฒนาให้นักเรียนให้บรรลุ มาตรฐานการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพที่กำหนดนั้น จะช่วยให้นักเรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ของนักเรียน 2 ประการ ดังนี้

3.1 ความสามารถในการดำรงชีวิต มีพัฒนาการทักษะในการดำรงชีวิต อยู่ร่วมกับ ครอบครัวและสังคมได้อย่างมีความสุขอย่างยั่งยืน

3.2 ความสามารถในการประกอบอาชีพ มีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ตามความถนัดหรือความสนใจเต็มศักยภาพ

1.4 คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนา นักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวและสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1.4.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

1.4.2 ซื่อสัตย์สุจริต

1.4.3 มีวินัย

1.4.4 ใฝ่เรียนรู้

1.4.5 อยู่อย่างพอเพียง

1.4.6 มุ่งมั่นในการทำงาน

1.4.7 รักความเป็นไทย

1.4.8 มีจิตสาธารณะ

1.4.9 ช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระของครอบครัวและสังคม

1.5 โครงสร้างเวลาเรียน

หลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พุทธศักราช 2551 กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียน ได้ดังนี้

ตารางที่ 2.2 แสดงโครงสร้างเวลาเรียน หลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พุทธศักราช 2551

กลุ่มทักษะการเรียนรู้	เวลาเรียน/สัปดาห์/ปี		
	ช่วงชั้นปีที่ 1 (ชั้นปีที่ 1 - 6)	ช่วงชั้นปีที่ 2 (ชั้นปีที่ 7 - 9)	ช่วงชั้นปีที่ 3 (ชั้นปีที่ 10 - 12)
ทักษะการเคลื่อนไหว	4/160 ชั่วโมง	3/120 ชั่วโมง	3/120 ชั่วโมง
ทักษะภาษาและการสื่อสาร	5/200 ชั่วโมง	3/120 ชั่วโมง	3/120 ชั่วโมง
ทักษะการช่วยเหลือตนเอง และสุขอนามัย	5/200 ชั่วโมง	3/120 ชั่วโมง	3/120 ชั่วโมง
ทักษะสังคมและการดำรงชีวิต	5/200 ชั่วโมง	3/120 ชั่วโมง	3/120 ชั่วโมง
ทักษะวิชาการ	4/160 ชั่วโมง	3/120 ชั่วโมง	3/120 ชั่วโมง
ทักษะอาชีพ	2/80 ชั่วโมง	10/400 ชั่วโมง	10/400 ชั่วโมง
กิจกรรมพัฒนานักเรียน 1. กิจกรรมลูกเสือ - เนตรนารี 2. กิจกรรมแนะแนว 3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะ ประโยชน์	5/200 ชั่วโมง	5/200 ชั่วโมง	5/200 ชั่วโมง
รวมเวลาเรียนทั้งหมด	30/1,200 ชั่วโมง	30/1,200 ชั่วโมง	30/1,200 ชั่วโมง

(สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. 2553 : 3)

1.6 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือ การประเมินเพื่อพัฒนานักเรียนและตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาให้ประสบผลสำเร็จ นักเรียนจะต้องได้รับการพัฒนา และประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน การวัด และประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของนักเรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

1.7 เกณฑ์การจบหลักสูตรสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พุทธศักราช 2551

7.1 นักเรียนจบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี (ชั้นปีที่ 9) หรือชั้นปีที่ 12 หรือมีอายุ 18 ปี

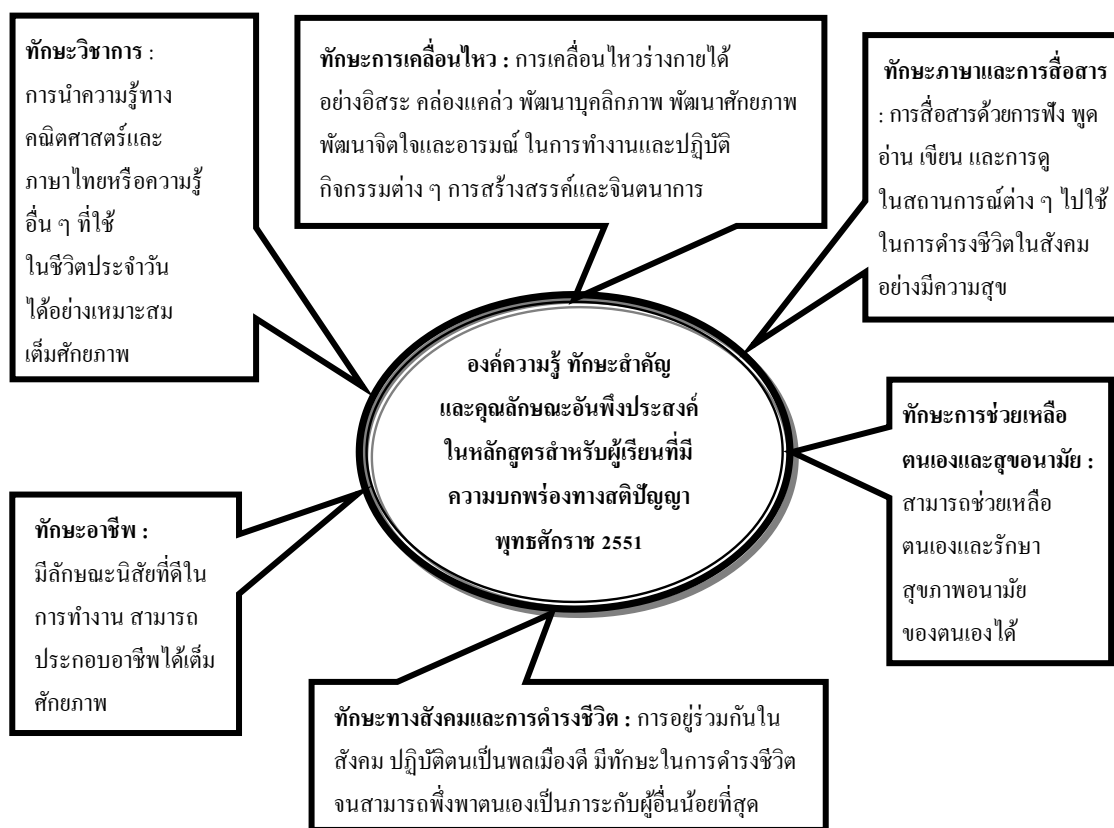
7.2 นักเรียนต้องผ่านการประเมินทั้ง 6 ทักษะ

7.3 นักเรียนต้องผ่านเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์และกิจกรรม

พัฒนานักเรียน

1.8 ทักษะการเรียนรู้

ทักษะการเรียนรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งกำหนดให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 6 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะภาษาและการสื่อสาร ทักษะการช่วยเหลือตนเอง และสุขอนามัย ทักษะสังคมและการดำรงชีวิต ทักษะวิชาการ และทักษะอาชีพ



แผนภูมิที่ 2.1 องค์ความรู้ ทักษะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในหลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พุทธศักราช 2551

2. หลักการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

2.1 ความหมายของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 46) ได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาว่า บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ได้แก่ บุคคลที่มีความจำกัดอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตน (Functioning) ในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ ความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญร่วมกับความจำกัดของทักษะการปรับตัวอีกอย่างน้อย 2 ทักษะ จาก 10 ทักษะ ได้แก่ การสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตภายในบ้าน ทักษะทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชน การรู้จักดูแลควบคุมตนเอง การนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง การรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย ทั้งนี้ ได้แสดงอาการดังกล่าวก่อนอายุ 18 ปี

สถาบันราชานุกูล (2556 : 1) สรุปไว้ว่า บุคคลบกพร่องทางสติปัญญา มักมีพัฒนาการด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ ภาษาและสติปัญญาล่าช้ากว่าบุคคลทั่วไป ตามเกณฑ์ของ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition, Text Revision (DSM - IV - TR) โดย American Psychiatric Association (APA) ในปี พ.ศ. 2543 ภาวะบกพร่องทางสติปัญญาหรือภาวะปัญญาอ่อน หมายถึง ภาวะที่มีระดับเขาว์ปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์ พฤติกรรมการปรับตนบกพร่องตั้งแต่ 2 ด้านขึ้นไป จากทั้งหมด 10 ด้าน และอาการแสดงก่อนอายุ 18 ปี

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2560 : 2) ได้สรุปความหมายไว้ว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง บุคคลที่มีพัฒนาการล่าช้ากว่าคนทั่วไป เมื่อวัดระดับเขาว์ปัญญาโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานแล้ว มีระดับเขาว์ปัญญาต่ำกว่าคนทั่วไป และความสามารถในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่ำกว่าเกณฑ์ทั่วไปอย่างน้อย 2 ทักษะ หรือมากกว่า

สรุปได้ว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง บุคคลที่มีพัฒนาการล่าช้ากว่าคนทั่วไป เมื่อวัดระดับเขาว์ปัญญาโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานแล้ว มีระดับเขาว์ปัญญาต่ำกว่าคนทั่วไป มีข้อจำกัดทางทักษะด้านการปรับตัวอย่างน้อย 2 ทักษะ หรือมากกว่า คือ ทักษะการสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตในบ้าน ทักษะสังคม การใช้สาธารณสมบัติ การควบคุมตนเอง สุขอนามัย ความปลอดภัย การเรียนวิชาการเพื่อชีวิตประจำวัน การใช้เวลาว่าง และการทำงาน ทั้งนี้ความบกพร่องทางสติปัญญาต้องเกิดขึ้นก่อนอายุ 18 ปี

2.2 สาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญา

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2550 : 61) ได้สรุปถึงภาวะปัญญาอ่อนไว้ว่า สาเหตุของปัญญาอ่อนปัจจุบันเกิดจากปัจจัยทางชีวภาพของบุคคล การติดเชื้อ กรรมพันธุ์ การปฏิบัติตนของแม่ระหว่างตั้งครรภ์ อาหาร สารเคมี ยา รังสี โรคเรื้อรังบางอย่าง และลักษณะของการคลอดที่ผิดปกติปัจจุบันเชื่อกันว่าปัญญาอ่อนเกิดจากสภาพแวดล้อมเชิงสังคม – วัฒนธรรมที่ไม่ส่งเสริมสมรรถภาพทางสติปัญญาของบุคคล

นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช (2555 : 180) สรุปถึงสาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญาในนักเรียน ไว้ว่า ก่อนคลอด (Prenatal Causes) ความผิดปกติทางพันธุกรรม คือ โครโมโซมผิดปกติ ทั้งโครโมโซมหรือบางส่วนของโครโมโซม ความผิดปกติแต่กำเนิด คือ ความผิดปกติของระบบประสาทส่วนกลาง กลุ่มอาการที่มีความผิดปกติหลายระบบอื่น ๆ ปรีกำเนิด (Prenatal Causes) การติดเชื้อปัญหาระหว่างการคลอดและอื่น ๆ เชื้อหุ้มสมองอักเสบ ภาวะขาดออกซิเจน บิลิรูบินในเลือดสูง หลังคลอด (Postnatal causes) การติดเชื้อ ได้รับสารพิษ ปัญหาทางจิตสังคมและอื่น ๆ สมองอักเสบ ภาวะขาดออกซิเจน บิลิรูบินในเลือดสูง และไม่ทราบสาเหตุ

กระทรวงศึกษาธิการ (2555 : 34) กล่าวถึงสาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญาไว้ว่า มี 3 สาเหตุ คือ 1) ขณะที่อยู่ในครรภ์ (ขณะตั้งครรภ์) อาจเกิดความพิการแก่เด็กได้ตั้งแต่การปฏิสนธิ

จนกระทั่งถึงระยะเวลา 2) ขณะที่คลอດหรือระหว่างการทำคลอດ เด็กทารกอาจพิการจากสาเหตุอุบัติเหตุจากการใช้เครื่องมือในการคลอດ การคลอດที่ไม่ถูกต้องวิธี ให้หมอดำแยทำคลอດ การขาดออกซิเจนในรายที่คลอດยาก และ 3) หลังคลอດ ระยะเวลาตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยชรา ให้ความรู้แก่มารดานำลูกมาตรวจสุขภาพเพื่อรับภูมิคุ้มกัน โรคติดต่อ

สถาบันราชานุกูล (2555 : 23) ได้สรุปไว้ว่า สาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญาเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ในด้านชีวภาพ สังคมจิตวิทยา หรือหลาย ๆ ปัจจัยร่วมกัน ประมาณร้อยละ 30 - 50 ของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาเท่านั้นที่ทราบสาเหตุ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาระดับรุนแรง (IQ < 50) ซึ่งพบสาเหตุได้ร้อยละ 80 ส่วนกลุ่มที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาระดับเล็กน้อยพบสาเหตุได้ประมาณร้อยละ 50 นอกจากนี้ยังพบว่าประมาณร้อยละ 50 ของภาวะบกพร่องทางสติปัญญา มีสาเหตุมากกว่าหนึ่งอย่าง

สรุปได้ว่า สาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญา มีสาเหตุมาจาก 3 ประการ คือ สาเหตุจากกรรมพันธุ์ สาเหตุจากชีวภาพ และสาเหตุจากสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาในระดับรุนแรง (IQ < 50) ซึ่งพบสาเหตุได้ร้อยละ 80 ส่วนกลุ่มที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาระดับเล็กน้อยพบสาเหตุได้ประมาณร้อยละ 50

1.3 ประเภทของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ (2555 : 72 - 73) ได้แบ่งประเภทของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไว้ 4 ประเภท คือ 1) บุคคลที่มีความบกพร่องทางด้านสติปัญญาในระดับเล็กน้อย (เข่าวีปัญญา 50 - 70) 2) บุคคลที่มีความบกพร่องทางด้านสติปัญญาระดับกลาง (เข่าวีปัญญา 35 - 49) 3) บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับรุนแรง (เข่าวีปัญญา 20 - 34) 4) บุคคลที่มีความบกพร่องทางด้านสติปัญญาในระดับรุนแรงมาก (เข่าวีปัญญาดำกว่า 20)

สถาบันราชานุกูล (2556 : 3) ได้แบ่งประเภทของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นระดับความรุนแรง คือ 1) แบ่งตามระดับความรุนแรง เป็นการแบ่งโดยใช้ค่าคะแนนระดับเข่าวีปัญญา หรือ IQ ทั้ง APA และ AAMR 2) แบ่งตามระดับความช่วยเหลือที่ต้องการเป็นการแบ่งเพื่อออกแบบและจัดหาบริการสนับสนุนสำหรับผู้บกพร่องทางสติปัญญาแต่ละบุคคลที่มีข้อจำกัดให้เข้าถึงระบบการศึกษาทั่วไป และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ใกล้เคียงกับคนปกติมากที่สุด

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (2556 : 10) ได้แบ่งกลุ่มในการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาได้เป็น 2 ประเภท คือ นักเรียนเรียนช้าเป็นนักเรียนที่มีความสามารถในการเรียนล่าช้ากว่านักเรียนปกติ จัดเป็นพวกขาดทักษะในการเรียนรู้ หรือมีความบกพร่องทางสติปัญญาเพียงเล็กน้อย นักเรียนเหล่านี้จะมีระดับสติปัญญา (IQ) ประมาณ 71 - 90 และนักเรียนปัญญาอ่อน เป็นนักเรียนที่มีภาวะพัฒนาการของจิตใจหยุดชะงัก หรือเจริญไม่เต็มที่

ซึ่งแสดงลักษณะเฉพาะ คือ มีระดับสติปัญญาต่ำ มีความสามารถในการเรียนรู้มีพัฒนาการทางกายล่าช้าไม่เหมาะสมกับวัย

สรุปได้ว่า ประเภทของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ได้แบ่งตามระดับความรุนแรงของลักษณะความต้องการความช่วยเหลือได้เป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับน้อยหรือระดับเรียนได้ เซวาร์ปัญญา 50-70 2) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ระดับปานกลางหรือระดับฝึกได้ มีระดับเซวาร์ปัญญา 35-49 3) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ระดับรุนแรง หรือขนาดหนัก มีระดับเซวาร์ปัญญา 20-34 4) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ระดับรุนแรงมากหรือขนาดหนักมาก มีระดับเซวาร์ปัญญาต่ำกว่า 20

2.4 ลักษณะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

สุจินต์ สว่างศรี (2552 : 40) ได้กล่าวถึงลักษณะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ไว้ว่า ลักษณะพิเศษที่เกี่ยวข้องกับความบกพร่องทางสติปัญญา ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องความจำ ด้านความรู้ และข้อมูล การคิดแบบรูปธรรมมากกว่าการคิดแบบนามธรรม อัตราในการเรียนรู้ต่ำทำให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไม่ตั้งใจเรียน อัตราการเรียนรู้ไม่มีประสิทธิภาพ และมีความยุ่งยากในการสื่อสาร การสอนตามมาตรฐานที่ปฏิบัติโดยทั่วไปไม่ได้ผล ทางด้านวิชาการ จะมีความยุ่งยากในการเรียนเนื้อหาวิชาส่วนมากการปฏิบัติงานมีขีดจำกัดในการแก้ปัญหา การควบคุมตนเอง การสรุปเนื้อหา ทางด้านร่างกาย และสมองไม่มีความสัมพันธ์กัน ทางด้านพฤติกรรม ด้านสังคม ความสามารถส่วนตัวทักษะการแก้ปัญหา ทักษะชีวิต และด้านการสื่อสารมีระดับการพัฒนาภาษาที่ต่ำกว่าปกติ ทั้งด้านการฟัง และการพูด

พัญญู โรจน์มัทนกุล (2554 : 299 - 310) ได้สรุปถึงลักษณะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไว้ว่า จะมีพัฒนาการล่าช้าชัดเจนตั้งแต่เล็ก ๆ ทั้งในด้านประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว อาจจะมีการช่วยเหลือตนเองได้บ้าง แต่ต้องอาศัยการฝึกอย่างมาก ส่วนใหญ่พบว่า มีพยาธิสภาพ ต้องการการดูแลตลอดเวลาตลอดชีวิต แม้จะเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ตาม มักมีพัฒนาการล่าช้าทุกด้าน โดยเฉพาะพัฒนาการด้านภาษา สื่อความหมายได้เพียงเล็กน้อยหรือพูดไม่ได้เลย บางรายเริ่มพูดได้เมื่อเข้าสู่วัยเรียน มีปัญหาในการเคลื่อนไหว ในบางรายพบพยาธิสภาพมากกว่า 1 อย่าง มีทักษะการป้องกันตนเองน้อย มีความจำกัดในการดูแลตนเอง ทำงานง่าย ๆ ได้ ส่วนใหญ่ต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิดหรือต้องช่วยในทุก ๆ ด้านอย่างมาตลอดชีวิต และมักได้รับการวินิจฉัยตั้งแต่วัยก่อนเรียน เมื่ออายุประมาณ 2 - 3 ปี โดยพบว่าอาจมีความแตกต่างของระดับความสามารถในด้านต่าง ๆ และลักษณะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับระดับเล็กน้อยมักได้รับการวินิจฉัยเมื่อเข้าสู่วัยเรียนแล้ว เนื่องจากในวัยก่อนเรียนพัฒนาทักษะทางสังคมและการสื่อความหมายได้เพียงพอ ส่วนใหญ่เรียนได้ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือสูงกว่า

จิระพร ชะโน (2557 : 5) ได้สรุปว่า ลักษณะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีลักษณะทางบุคลิกภาพ ขาดความมั่นใจในตนเอง และคิดว่าตนจะประสบความสำเร็จในการเรียน หรือการทำงาน มีความสนใจสั้น สนใจบทเรียนไม่นาน เสียสมาธิ มีปัญหาในการหาความสัมพันธ์ การจำแนกความแตกต่างและความเหมือน การถ่ายโยงความรู้ มีปัญหาด้านความจำ จำสิ่งที่เรียนไปแล้ว ไม่ได้ และเรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรมยาก มีปัญหาด้านภาษาและการพูดและไม่เข้าใจบทเรียนไม่มีสมาธิในการเรียน และจดจำไม่ได้

สรุปได้ว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีลักษณะการเรียนรู้ก็มีช่วง ความสนใจสั้น สนใจบทเรียนไม่นาน เสียสมาธิง่าย มีปัญหาการเรียนรู้สิ่งที่เป็น พูดไม่ชัด รู้คำศัพท์จำนวน จำกัดเขียนประโยคไม่ถูกต้องซึ่งเป็นผลทำให้มีปัญหาในการเรียนวิชาอื่น มีความรู้ ความเข้าใจจำกัด ในเรื่องความจำ ด้านความรู้ และข้อมูล การคิดแบบรูปธรรมมากกว่าการคิดแบบนามธรรม อัตราการเรียนรู้ ไม่มีประสิทธิภาพ และมีความยุ่งยากในการสื่อสาร การสอนตามมาตรฐานที่ปฏิบัติโดยทั่วไปไม่ได้ผล

2.5 หลักการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ณัชพร สุภสมุทร์ (2554 : 5) ได้กล่าวถึงหลักการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ไว้ในระดับก่อนวัยเรียน ให้เน้นความพร้อมของนักเรียนทั้งในด้านความคิด ความจำ ร่างกาย อารมณ์ และสังคมของนักเรียนระดับประถมศึกษา เน้นเกี่ยวกับการอ่าน คณิตศาสตร์ ภาษา และระดับมัธยมศึกษา เน้นความต้องการและความสามารถของนักเรียนเป็นสำคัญ หากนักเรียนมีความสามารถในการเรียน นักเรียนควร ได้รับการส่งเสริมให้เรียนวิชาที่เหมาะสม หากนักเรียนไม่มีความพร้อม ควรให้นักเรียนเรียนในด้านอาชีพ และฝึกทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อเตรียมนักเรียนให้สามารถดำรงชีพในสังคมได้

สถาบันราชานุกูล (2556 : 60 - 65) ได้สรุป หลักการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ไว้ว่า การสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีวิธีการสอนที่แตกต่างไปจากการสอนปกติ เพื่อสนองความต้องการพิเศษของนักเรียนกลุ่มนี้ โดยควรยึดหลักการสอนโดยสภาพความเป็นจริง อาจจัดเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล สอนตามความสามารถ สอนซ้ำๆ บรรยายภาคในการเรียน ต้องไม่ ดึงเครียด ปฏิบัติจริง มีการประเมินผล มีการเสริมแรงด้วยรางวัลหรือการชมเชย

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2560 : 15) การสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา จำเป็นต้องมีวิธีสอนที่แตกต่างไปจากนักเรียนปกติ เพื่อสนองความต้องการพิเศษของนักเรียนเหล่านี้ ซึ่งมีหลักการสอนดังนี้

1. ครูต้องคำนึงถึงความพร้อมทางการเรียนของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เพราะนักเรียนจะเรียนรู้ได้ช้ากว่านักเรียนปกติ ก่อนทำการสอนสิ่งใดครูจะต้องเตรียมความพร้อมก่อนนาน ๆ เมื่อนักเรียนมีความพร้อมแล้วครูจึงทำการสอนวิชานั้น ๆ

2. สอนตามความสามารถและความต้องการของนักเรียนแต่ละคน โดยจัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพและลักษณะของนักเรียนคนนั้น

3. สอนตามระดับสติปัญญา เพราะนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีระดับสติปัญญาดำกว่านักเรียนทั่วไปที่มีอายุเท่ากัน

4. ยอมรับความสามารถและพยายามสร้างเสริมความสามารถของนักเรียน อย่าตามใจคอยช่วยเหลือ หรือลงโทษทั้งทางกายวาจามากเกินไป

5. พยายามฝึกให้นักเรียนช่วยตัวเองให้มากที่สุดจะเป็นการช่วยให้นักเรียนพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้นและแบ่งเบาภาระจากผู้เลี้ยงดู

6. สอนตามการวิเคราะห์งาน (Task Analysis) โดยการแบ่งงาน เป็นขั้นตอนย่อย ๆ หลาย ๆ ขั้นตอนเรียงตามลำดับจากง่ายไปหายากเพื่อไม่ให้นักเรียนสับสน ให้นักเรียนประสบความสำเร็จในงาน ซึ่งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้แก่เด็ก

7. ใช้หลักการสอนแบบ 3R'S คือ

7.1 Repetition คือการสอนซ้ำและใช้เวลาสอนมากกว่านักเรียนปกติใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีในเนื้อหาเดิม

7.2 Relaxation คือการสอนแบบไม่ตึงเครียด ไม่สอนเนื้อหาวิชาเดียว นานเกิน 15 นาที ควรเปลี่ยนกิจกรรมการสอน วิชาการเป็นการเล่น ร้องเพลง ดนตรี เล่นกีฬา หรือให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

7.3 Routine คือการสอนให้เป็นกิจวัตรประจำวัน เป็นกิจกรรมที่ต้องทำสม่ำเสมอในแต่ละวัน

8. สอนโดยการแบ่งหมู่ตามตารางสอนสามารถทำได้ดีในกรณีที่นักเรียนมีระดับสติปัญญาใกล้เคียงกัน

9. เมื่อฝึกนักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ต้องพยายามแทรกฝึกด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง

10. ต้องช่วยให้นักเรียนพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเอง นักเรียนทุกคนจะเรียนได้ดีถ้าเขามีความรู้สึกประสบความสำเร็จ

11. สอนทีละขั้น จากสิ่งใกล้ตัวไปหาสิ่งที่ไกลตัว จากง่ายไปหายาก เพื่อไม่ให้นักเรียนสับสน บางอย่างนักเรียนปกติในวัยเดียวกันเห็นว่าง่าย แต่นักเรียนเหล่านี้อาจสับสนไม่เข้าใจ

12. สอนสิ่งที่มีความหมายสำหรับนักเรียน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นนามธรรมเป็นสิ่งที่นักเรียนเข้าใจยากครูต้องพยายามอธิบายโดยใช้คำง่าย ๆ และยกตัวอย่างประกอบ

13. ต้องพยายามจัดการสอนให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อฝึกให้นักเรียนคิด

14. สอนโดยใช้ของจริง หรืออุปกรณ์ประกอบทุกครั้ง

15. การสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ต้องอาศัยแรงจูงใจการเสริมแรง

16. มีการประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียนในทุกด้านอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

17. ครูต้องเชื่อว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีความสามารถ และศักยภาพในตนเอง สามารถพัฒนาตนให้เป็นบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่าง มีคุณค่า มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพได้ทุกคน

สรุปได้ว่า หลักการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่มีความเหมาะสม และได้ผล คือ การสอนโดยใช้หลัก 3 R's คือ 1) Repetition คือ สอนซ้ำไปซ้ำมาและใช้เวลาสอนมากกว่านักเรียนปกติเมื่อนักเรียนสามารถจำเรื่องราวที่ผู้สอนสอน หรือทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้แล้ว ผู้สอนจึงเปลี่ยนบทเรียนหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ใหม่ 2) Relaxation คือ สอนแบบไม่ตึงเครียดนัก เปลี่ยนกิจกรรมจากวิชาการเป็นกิจกรรมนันทนาการสลับไปมาให้ นักเรียน เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเล่น และกิจกรรมในชีวิตประจำวัน 3) Routine กำหนดกิจกรรมให้เป็นกิจวัตรประจำวันเหมือนกันทุกวัน เพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความสับสน

3. หลักการจัดการเรียนรู้ของบุคคลออทิสติก

3.1 ความหมายของบุคคลออทิสติก

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2554 : 12) ให้ความหมายโรคออทิสติก (Autistic disorder) หรือออทิสซึม (Autism) เป็นความผิดปกติของสมองแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในวัยเด็ก คำว่า Autism มีรากศัพท์มาจากคำว่า Autos ในภาษากรีก ซึ่งแปลว่า “ตนเอง” (Self) คำนี้หมายถึง การอยู่ในโลกของตนเองหรือการหนีไปจากความเป็นจริง การเรียกชื่อโรคนี้ว่า Autism หรือ Autistic ก็เพราะผู้ป่วยจะมีอาการไม่สนใจผู้คนรอบตัวราวกับมีโลกของตนเอง โดยสมองที่ทำงานผิดปกติ จะแสดงอาการมาใน 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ ด้านสังคมและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้านภาษาและการสื่อสาร และด้านอารมณ์และพฤติกรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2555 : 47) ได้ให้ความหมายของบุคคลออทิสติกไว้ว่า เป็นบุคคลที่มีความผิดปกติของระบบการทำงานของสมองบางส่วน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความบกพร่องทางพัฒนาการด้านภาษา ด้านสังคม และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีข้อจำกัดด้านพฤติกรรม หรือมีความสนใจจำกัดเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยความผิดปกตินั้นค้นพบได้ก่อนอายุ 30 เดือน

สถาบันราชานุกูล (2555 : 7) ได้ให้ความหมายบุคคลออทิสติก ไว้ว่า บุคคลออทิสติก (Autistic disorder) หรือออทิสซึม เป็นความผิดปกติของสมองแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในวัยเด็ก โดยจะแสดงอาการผิดปกติออกมาใน 3 ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ ด้านสังคม ด้านภาษาและการสื่อสาร และด้านอารมณ์ และพฤติกรรม

สรุปได้ว่า บุคคลออทิสติก หมายถึง บุคคลที่มีความผิดปกติของระบบการทำงานของสมองบางส่วน ซึ่งส่งผลต่อความบกพร่องทางพัฒนาการด้านภาษา ด้านสังคม และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม หรือมีความสนใจจำกัดเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยความผิดปกตินั้นค้นพบได้ก่อนอายุ 30 เดือน

3.2 ลักษณะอาการของบุคคลออทิสติก

นิรมล พัจนสุนทร (2550 : 3) ได้อธิบายถึงลักษณะอาการของบุคคลออทิสติก ไว้ว่า บุคคลออทิสติกมีอาการตั้งแต่มารเกิดไปหาเรื่อยๆ และแตกต่างกันสามารถมีพัฒนาการที่ดีขึ้นเรื่อยๆ อาการจึงเปลี่ยนไปตามวัย ทำให้การวินิจฉัยของแพทย์แตกต่างกันไป

ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา (2555 : 3) ได้อธิบายถึงลักษณะอาการของบุคคลออทิสติกไว้ดังนี้

1. มีคุณลักษณะในการเข้าสังคมที่ผิดปกติ โดยแสดงออกอย่างน้อย 2 ข้อต่อไปนี้
 - 1.1 บกพร่องอย่างชัดเจนในการใช้ท่าทางหลายอย่าง (เช่น การสบตาการแสดงสีหน้า กิริยา หรือท่าทางประกอบการเข้าสังคม)
 - 1.2 ไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนในระดับที่เหมาะสมกับอายุได้
 - 1.3 ไม่แสดงความอยากเข้าร่วมสนุก ร่วมทำสิ่งที่สนใจ หรือร่วมงานให้เกิดความสำเร็จกับคนอื่น ๆ เช่น ไม่แสดงออก ไม่เสนอความเห็น หรือไม่ชี้ว่าตนสนใจอะไร
 - 1.4 ไม่มีอารมณ์หรือสัมพันธภาพตอบสนองกับสังคม
2. มีคุณลักษณะในการสื่อสารผิดปกติ โดยแสดงออกอย่างน้อย 1 ข้อต่อไปนี้
 - 2.1 พัฒนาการในการพูดช้าหรือไม่มีเลย โดยไม่แสดงออกว่าอยากใช้การสื่อสารวิธีอื่นมาทดแทน เช่น แสดงท่าทาง
 - 2.2 ในรายที่มีการพูดได้ ก็ไม่สามารถเริ่มพูดหรือสนทนาต่อเนื่องกับคนอื่นได้
 - 2.3 ใช้คำพูดซ้ำหรือใช้ภาษาที่ไม่มีใครเข้าใจ
 - 2.4 ไม่มีการเล่นสมมติที่หลากหลาย คิดเองตามจินตนาการหรือเล่นเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ ตามสมควรกับพัฒนาการ
3. มีแบบแผนพฤติกรรม ความสนใจหรือกิจกรรมที่จำกัด ใช้ซ้ำ และรักษา เป็นเช่นเดิม โดยแสดงออกอย่างน้อย 1 ข้อ ต่อไปนี้
 - 3.1 หมกมุ่นกับพฤติกรรมซ้ำ ๆ (Stereotyped) ตั้งแต่ 1 อย่างขึ้นไป และความสนใจในสิ่งต่าง ๆ มีจำกัด ซึ่งเป็นภาวะที่ผิดปกติทั้งในแง่ของความรุนแรงหรือสิ่งที่สนใจ

3.2 ติดกับกิจกรรมหรือย่ำทำกับบางสิ่งบางอย่างที่ไม่มีประโยชน์โดยไม่ยืดหยุ่น

3.3 ทำกิริยาซ้ำ ๆ (Mannerism) เช่น เล่นสะบัดมือ หมุน โยกตัว

3.4 สนใจหมกมุ่นกับเพียงบางส่วนของวัตถุ

จิระพร ชะโน (2557 : 158 - 160) ได้สรุปว่า ลักษณะอาการของบุคคลออทิสติก มีลักษณะบกพร่องด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ไม่สบตา ไม่สามารถแสดงออกทางสีหน้า มีพัฒนาการด้านการเล่นกับเพื่อน ไม่มีการตอบสนองและไม่มีสังคม โดยไม่มีอารมณ์ที่จะช่วยเหลือหรือเล่นกับเพื่อน

สรุปได้ว่า ลักษณะอาการของบุคคลออทิสติก จะมีปัญหาทางด้านสังคม โดยบุคคลออทิสติกจะไม่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ปัญหาทางด้านภาษาและการสื่อสาร โดยบางคนพูดซ้ำหรือไม่พูดเลย โดยจะแสดงออกทางการสื่อสารด้วยวิธีอื่น รายที่พูดได้ก็จะมีปัญหาในการสนทนาโดยไม่สามารถเริ่มพูดหรือสนทนาต่อเนื่องกับคนอื่นได้ และปัญหาทางพฤติกรรมต่อสิ่งรอบตัว มีแบบแผนพฤติกรรม ความสนใจ กิจกรรมที่จำกัด หรือใช้ซ้ำ

3.3 สาเหตุของบุคคลออทิสติก

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2550 : 209) ได้เสนอแนวคิดใหญ่ ๆ 2 แนวคิดที่อธิบายสาเหตุของบุคคลออทิสติก คือ 1) สาเหตุของภาวะจิตใจ 2) สาเหตุทางชีววิทยา

ดุสิต ลิขนะพิชิตกุล (2558 : 2) ได้เสนอแนวทางการศึกษาถึงสาเหตุของภาวะออทิสติกไว้ 3 แนวทาง ดังนี้ แนวทางที่ 1 ศึกษาจากปัจจัยภายนอก ส่วนมากเป็นการศึกษาเหตุปัจจัยนอกตัวเด็กว่าเป็นเรื่องของกรดไขมัน โดยเชื้อโรคที่มีความน่าจะเป็นสาเหตุ คือ เชื้อไวรัส แนวทางที่ 2 ศึกษาจากปัจจัยภายใน เป็นแนวทางการศึกษาวิจัยที่มีผู้วิจัยและผู้ให้การสนับสนุนเงินทุนค่อนข้างมากการวิจัยนี้จะบอกว่ามีปัจจัยอะไรที่พบในตัวเด็กป่วยมากกว่าเด็กปกติ แต่แสดงไม่ได้ว่า ปัจจัยนั้นเป็นสาเหตุของภาวะออทิสซึม วัดขนาดของสมองหรือการทำงานของสมอง และการใช้กระบวนการทางชีวเคมี วัสดุต่าง ๆ ในร่างกายเปรียบเทียบกัน และแนวทางที่ 3 ศึกษาพันธุกรรม เป็นการศึกษาที่ได้รับความนิยมนักวิจัยหลังจากเทคโนโลยีด้านนี้มีการพัฒนามาก แต่ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่า ความผิดปกติที่พบนั้นทำให้เกิดโรคได้อย่างไร

Wing (1996 : 79) ได้สรุปว่า สาเหตุของบุคคลออทิสติกเกิดจากความผิดปกติที่สมอง มีปัญหาที่ระหว่างคลอด สาเหตุทางพันธุกรรม และรูปแบบเฉพาะของครอบครัว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่ชัดเจนนัก โดยรวมแล้วสาเหตุของบุคคลออทิสติกนั้นซับซ้อนมาก โดยเฉพาะในด้านพันธุกรรมนั้นมีมากกว่าหนึ่งพันธุกรรม ทีมผู้ศึกษาวิจัยในประเทศต่าง ๆ ได้พยายามศึกษาเจาะจงไปที่โครโมโซมและพันธุกรรมที่มีพยาธิสภาพ โดยเฉพาะการอธิบายลักษณะของบุคคลออทิสติก

Roger et al (2001 : 1) ได้สรุปถึงสาเหตุของบุคคลออทิสติก ว่าเกิดจากปัจจัยทางชีววิทยา ซึ่งเป็นความผิดปกติของสมองและระบบประสาท รวมทั้งบิดามารดาที่เลี้ยงดูเด็กแบบไม่ตอบสนอง ได้มีงานวิจัยที่สนับสนุนอย่างชัดเจนว่าบุคคลออทิสติกมีความผิดปกติทางระบบประสาท และสาเหตุอื่น ๆ ที่ยังไม่ทราบสาเหตุอีกด้วย

สรุปได้ว่า สาเหตุของบุคคลออทิสติก เกิดจากปัจจัยด้านพันธุกรรม ซึ่งอาจเกิดจากความผิดปกติของยีน ปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจเกิดจากการติดเชื้อ อุบัติเหตุจากการคลอด และการเจ็บป่วยของเด็กหลังคลอด ปัจจัยภายใน ซึ่งพบว่าบุคคลออทิสติกมีภาวะอาการป่วยมากกว่าเด็กปกติทั่วไป โดยอาจเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ภายในสมอง

3.4 ปัญหาการเรียนรู้ของบุคคลออทิสติก

สถาบันราชานุกูล (2555 : 19) ได้กล่าวถึงปัญหาการเรียนรู้ของบุคคลออทิสติก ไว้ว่า บุคคลออทิสติกมักมีปัญหาเรื่องการคงความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เปลี่ยนความสนใจบ่อย ดึงความสนใจให้มาสนใจสิ่งที่ครูกำลังได้ยาก มีปัญหาในการสื่อสาร ไม่สามารถเข้าใจ ความหมายของคำพูดหรือคำสั่ง ได้ดีเท่ากันคนปกติวัยเดียวกัน มักถามคำถามที่ซ้ำซาก และไม่สนใจในคำตอบ มีภาษาพูดของตนเอง แต่จะจำได้ดีเมื่อเห็นเป็นภาพ จะเล่นสมมติไม่เป็น การเล่นสมมติเป็นการพัฒนาการที่ผสมผสานกันระหว่างความนึกคิด และการสื่อความหมาย และจะไม่สามารถแสดงสีหน้าหรือท่าทางให้เห็นชัดเจนว่ามีความสุขหรือมีอารมณ์เศร้าหรือมีความกลัวหรืออารมณ์โกรธ บุคคลออทิสติกจะยิ้มไม่เป็น บางคนร้องไห้โดยไม่มีน้ำตา หรือแสดงอารมณ์ไม่มีเหตุผล

นิพนธ์ธร แสงทองศรี (2556 : 3) ได้อธิบายถึงปัญหาการเรียนรู้และแนวทางแก้ไขของบุคคลออทิสติกไว้ว่า มีปัญหาในการการประยุกต์การเรียนรู้จากสถานการณ์หนึ่งไปอีกสถานการณ์หนึ่ง (Generalization) มีปัญหาการจัดระบบและการจัดลำดับขั้นตอน (Organization & Sequence) เลือกลงใจสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง ไม่มีสมาธิและบกพร่องทางด้านภาษาและการสื่อสาร บุคคลออทิสติกจะไม่มีภาษาพูด มีภาษาพูดเป็นของตนเอง พูดไม่เข้าใจความหมายของคำ

ณัชพร ศุภสมุทร์ (2554 : 8) ได้กล่าวถึง ปัญหาการเรียนรู้ของบุคคลออทิสติกไว้ว่า บุคคลออทิสติกจะมีการสนใจเป็นระยะที่สั้นมาก มีปัญหาในการสื่อความหมายและภาษา บุคคลออทิสติก จำบุคคลได้โดยการดูเกี่ยวกับรายละเอียดเพื่อค้นหา เล่นสมมติไม่เป็น

สรุปได้ว่า ปัญหาการเรียนรู้ของบุคคลออทิสติก มีปัญหาที่เกิดจากปัญหาระยะความสนใจสั้น ไม่มีสมาธิ การสื่อความหมายและภาษาของบุคคลออทิสติก เรียนรู้ผ่านตัวหนังสือหรือการสอนบรรยายได้ไม่ดี ขาดการสร้างจินตนาการ เล่นสมมติไม่เป็น และมีปัญหาในการการประยุกต์การเรียนรู้จากสถานการณ์หนึ่งไปอีกสถานการณ์หนึ่ง

3.5 เทคนิคการสอนบุคคลออทิสติก

วันชัย จันทการกุล (2552 : 2) ได้อธิบายไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนออทิสติกซึ่งเป็นนักเรียนพิเศษนั้น มีกระบวนการวิธีการต่าง ๆ มากมาย แต่ก่อนอื่นผู้สอนควรมีความเข้าใจในตัวนักเรียนให้มากที่สุด จึงจะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนออทิสติกได้ดี ซึ่งมีเทคนิค ในการสอนนักเรียนออทิสติกเน้นทักษะที่จำเป็น สอนทักษะทางภาษาควรเน้นการรับรู้ทางภาษา และการแสดงออกทางภาษา จัดกิจวัตรประจำวันให้เป็นระบบและดำเนินการตามเดิมทุกวัน หากมีการเปลี่ยนแปลงจะต้องบอกและอธิบายให้เข้าใจ ใช้กระบวนการปรับพฤติกรรมควบคู่ไปกับการสอน หลีกเลี่ยงการลงโทษหรือเปลี่ยนเป็นการให้แรงเสริม แทนการลงโทษ การเรียนการสอนควรให้เพื่อนเป็นแบบอย่างที่ดีให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และควรเน้นทักษะทางสังคมและเลือกใช้ชีวิตปรับพฤติกรรมให้เหมาะสม

สาวิตรี รุญเจริญ (2552 : 2) ได้อธิบายไว้ว่า เทคนิคการสอนเชิงพฤติกรรมสำหรับนักเรียนออทิสติก มี 2 ส่วน คือ เทคนิคการเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และเทคนิคการจัดการกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เทคนิคการเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์

เทคนิคการเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่สำคัญมีอยู่ด้วยกัน 7 เทคนิค ที่ครูจะต้องสอนให้ครบทุกเทคนิค ก็จะทำให้ นักเรียนออทิสติกสามารถทำพฤติกรรมต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างคนปกติ แต่ละเทคนิค มีรายละเอียดอย่างสังเขป ดังนี้

1.1 เทคนิคการแตกงานหรือทักษะที่จะสอนออกเป็น ส่วนย่อย (Discreterial Training/DTT) หรือการวิเคราะห์งาน (Task analysis) ผู้สอนจะต้องแบ่งแยกทักษะที่จะสอนออกเป็น ส่วนย่อย ๆ หลาย ๆ ส่วนหรือหลาย ๆ ขั้นตอนให้เป็นงานที่ง่ายที่สุดที่นักเรียนจะทำได้ แล้วนำเอาแต่ละส่วนแต่ละขั้นตอนนั้น มาแยกสอนให้นักเรียนทำได้คล่องด้วยตัวเอง

1.2 เทคนิคการแนะ (Prompting) ในการสอนทักษะหรือพฤติกรรมใด ๆ เพื่อให้ นักเรียนสามารถตอบสนองหรือทำได้ถูกต้อง ผู้สอนจะต้องใช้การแนะจากมากที่สุดตั้งแต่ จับมือให้ทำบอกด้วยท่าทาง บอกด้วยวาจา บอกด้วยสายตา บอกด้วยน้ำเสียง บอกด้วยตำแหน่ง ชี้ให้ดู เป็นต้น ไปจนกระทั่งไม่มีการแนะเลย ซึ่งการค่อย ๆ ลดการแนะลงจากมากที่สุดไปน้อยที่สุดจนกระทั่งไม่มีการแนะเลยเรียกว่า การถอนการแนะ (Prompt fading) การถอนการแนะนำจะต้องกระทำอย่างเป็นระบบ โดยมีกฎอยู่ว่า แนะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และถอนการแนะให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้

1.3 เทคนิคการให้รางวัลและการลงโทษ (Reinforcements and punishments) เทคนิคการให้รางวัลถือเป็นหัวใจของการสร้างเสริมพฤติกรรมเชิงบวก ผู้สอน จึงต้องใช้การให้รางวัลมากกว่าการลงโทษโดยที่ผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ของการให้รางวัล เอกลักษณ์

หรือการจำแนกแยกแยะและการพัฒนาสิ่งที่น่าสนใจเป็น “รางวัล” การเลือกรางวัล กฎของรางวัล และความแตกต่าง ตลอดจนข่าวสารที่ผู้สอนจะสื่อแก่นักเรียน ด้วยรูปแบบต่าง ๆ ของรางวัล วัตถุประสงค์ของการให้รางวัล คือ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจให้นักเรียน ทำพฤติกรรมหรือเรียนรู้ทักษะที่ต้องการ โดยเริ่มแรกอาจเป็นแรงจูงใจจากภายนอก แล้วจากแรงจูงใจจากภายนอกจะพัฒนาเป็นแรงจูงใจภายในตัวของนักเรียนเอง

1.4 เทคนิคการตะล่อมกล่อมเกลாதักษะหรือพฤติกรรมใหม่ ๆ (Shaping procedure) เป็นกระบวนการสร้างทักษะหรือพฤติกรรมใหม่ ๆ แก่นักเรียน ด้วยการอนุমানความสำเร็จของนักเรียนจากการตอบสนองต่อพฤติกรรมเป้าหมาย

1.5 เทคนิคการสานต่อพฤติกรรม (Chaining procedure) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนนำเอาทักษะการแตกย่อยงาน ที่ไม่ซับซ้อนแต่ละส่วนที่ผู้สอนได้เคยฝึกสอนให้นักเรียนทำ หรือตอบสนอง ได้อย่างถูกต้องจนนักเรียนทำได้อย่างคล่องแคล่ว

1.6 เทคนิคการขยายผลพฤติกรรม (Generalization procedure) การขยายผลพฤติกรรม หมายถึง การทำให้นักเรียนสามารถที่จะนำทักษะที่ได้เรียนรู้มาใหม่ไปใช้ได้ ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เทคนิคนี้เป็นแนวทางที่ผู้สอนจะทำให้นักเรียนซึ่งเป็นนักเรียนออทิสติก ที่จะใช้ทักษะใหม่ที่เพิ่งได้เรียนรู้ในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างออกไป เพราะนักเรียนออทิสติก มีแนวโน้มที่จะคงลักษณะการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมได้ดี ในลักษณะเฉพาะเจาะจง แต่ไม่มีความพร้อมในการนำไปใช้กับสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลง

1.7 เทคนิคการคงรักษาไว้ซึ่งทักษะที่ทำได้แล้ว (Maintaining previously learned skill procedure) ทักษะใด ๆ ที่นักเรียนทำได้แล้ว จะถูกทบทวนเป็นช่วง ๆ สลับกับทักษะใหม่ที่นักเรียนได้รับการฝึกสอนเพิ่มเติมเข้ามาเป็นระยะ ๆ หรือหลอมรวมทักษะเก่าเข้ากับทักษะใหม่

2. เทคนิคการจัดการกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (Undesired behavior management)

ครูหรือผู้สอนจะต้องตระหนักและทำให้ได้ว่า เด็กหรือนักเรียนออทิสติก ทุกระดับแทบจะไม่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์อะไรสักอย่าง แต่จะเต็มไปด้วยพฤติกรรมที่ขัดขวางการเรียนรู้ ขัดขวางการเรียนการสอนทั้งสิ้น เช่น การเล่นมือ หมุนตัวเองเป็นลูกข่าง จับวัตถุมาเคาะ ทำเสียงประหลาดในลำคออยู่ตลอดเวลา วิ่งไปมาไม่นิ่ง เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมหรือความสามารถที่น่าทึ่ง น่าตื่นตื้นตันบางอย่าง อาจไม่มีคุณค่าทางสังคมและใช้ประโยชน์ไม่ได้เลยในการเรียนรู้ มีหน้าซ้ำยังเป็นตัวขัดขวางการเรียนรู้อื่น ๆ ด้วย เช่น พุดแก่ง ท่องตัวหนังสือหรือพยัญชนะได้เป็นต่อยหอย จำวันเดือนปี นับถอยหลังไปได้อย่างแม่นยำ จำยี่ห้อรถได้ทุกยี่ห้อ เป็นต้น ผู้สอนจึงต้องมีดุลยพินิจ ว่าความสามารถใดของนักเรียนที่จะจัดอยู่ในกลุ่มพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ที่จะต้องจัดการกับพฤติกรรมนั้น

สถาบันราชานุกูล (2555 : 28 - 39) ได้เสนอเทคนิคการสอนบุคคลออทิสติก ไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์งาน เป็นการจำแนกเนื้อหาที่จะสอนออกเป็นขั้นตอนย่อย ๆ หลายขั้นตอน และจัดเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก พร้อมทั้งกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของแต่ละขั้นตอนอย่างครบถ้วน

2. การกระตุ้นให้นักเรียนทำตาม หมายถึงการกระตุ้นนักเรียนในขณะที่ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้น เมื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้วครูอาจลดการกระตุ้นลง เมื่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนคงที่แล้ว ครูจึงหยุดกระตุ้นการกระตุ้นอาจทำได้หลายทาง

3. การฝึกให้ทำตามคำสั่ง นักเรียนออทิสติกบางคนเรียนรู้ได้โดยการใช้ทักษะนี้ เช่น การใช้คำสั่ง เริ่มทำงาน พร้อมกับชี้มือไปที่งานที่ต้องการให้นักเรียนทำ หรือครูใช้คำสั่ง “มองหน้าครู” โดยชี้มาที่ดวงตาของครูในการสั่งแต่ละคำสั่ง ครูจะต้องรอดูพฤติกรรมความสนใจของนักเรียน และควรให้สิ่งเสริมแรงกับนักเรียน

4. การเลียนแบบ ในระยะแรก ๆ นักเรียนจะเลียนแบบแม่ ต่อมานักเรียนจะเลียนแบบเพื่อนหรือบุคคลที่ตนชอบ ซึ่งได้แก่ครู ดังนั้นครูจึงต้องทำแบบอย่างให้นักเรียนดูเพื่อให้นักเรียนทำตามซ้ำทีละขั้นตอน และช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น

5. การสั่งให้นักเรียนทำอะไร ควรเป็นคำสั่งง่าย ๆ ข้อความสั้น ๆ และเป็นคำสั่งเดียว คำพูดต้องไม่ซับซ้อน บางครั้งต้องทำท่าทางประกอบให้นักเรียนได้เห็น หรือทำเป็นตัวอย่างให้ดู นักเรียนจึงจะทำตามได้จนนักเรียนปฏิบัติตามได้จึงเพิ่มคำสั่งให้ยาวขึ้น

6. เทคนิคเพื่อช่วยลดปัญหาหาระยะความสนใจสั้น ครูผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจพฤติกรรมของนักเรียนออทิสติกโดยดูจากการตอบสนอง

7. การสอนภาษาแบบบูรณาการ เป็นการพัฒนามาจากแนวความคิดที่ว่านักเรียนจะสนใจใช้ภาษาในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ทางภาษาและส่งเสริมให้เกิดผลสัมฤทธิ์ด้านการสื่อสารผ่านการนำไปใช้ โดยนักเรียนจะเรียนรู้ทักษะภาษา ผ่านการฝึกฝนและสถานการณ์ตามสภาพจริงในสังคม

8. การสอนตาม โอกาส การสอนตาม โอกาสหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นการสร้างโอกาสในการเรียนการสอนผ่านกิจกรรมระหว่างวันของนักเรียน เป็นการสอนตามสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ผ่านสื่อการเรียนการสอน นักเรียนจะสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนไปสู่สังคมได้ง่าย ในนักเรียนออทิสติกที่พัฒนาการภาษาล่าช้าอย่างรุนแรงครูต้องให้กำลังใจและกระตุ้นให้นักเรียนทำตามหรือใช้รูปถ่ายขนาดเท่าของจริงขนาดใหญ่ประกอบการสอน

9. การสอนร่วมกับกิจกรรมที่ทำเป็นประจำ

10. การสอนเรื่องราวทางสังคม

11. การใช้เพื่อนเป็นสื่อกลาง ในการแยกแยะงาน และการเรียนรู้

12. การจัดสภาพแวดล้อม การจัดสภาพแวดล้อมหมายถึงการ จัดโต๊ะเรียน ที่ทำให้ครูกับนักเรียนสื่อสารกันได้ดี เช่น จัดโต๊ะเป็นรูปวงกลม จัดชั้นเรียนให้มีขนาดเล็ก จัดอุปกรณ์ ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดตารางเรียนที่จะเกิดประโยชน์ต่อนักเรียนมากที่สุด

สรุปได้ว่า เทคนิคการสอนบุคคลออทิสติก สามารถจำแนกได้ดังนี้ 1) การวิเคราะห์งาน เป็นการจำแนกเนื้อหาที่จะสอนออกเป็นขั้นตอนย่อย ๆ หลายขั้นตอน และจัดเรียงลำดับจากง่าย ไปหายาก 2) การกระตุ้นให้นักเรียนทำตาม หมายถึงการกระตุ้นนักเรียนในขณะที่ประกอบกิจกรรม การเรียนเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้น 3) การฝึกให้ทำตามคำสั่ง นักเรียนออทิสติกบางคนเรียนรู้ได้ โดยการใช้ทักซิ 4) การเลียนแบบในระยะแรก ๆ นักเรียนจะเลียนแบบแม่ ต่อมานักเรียนจะเลียนแบบ เพื่อนหรือบุคคลที่ตนชอบ 5) การสั่งให้นักเรียนทำอะไร ควรเป็นคำสั่งง่าย ๆ ข้อความสั้น ๆ และเป็น คำสั่งเดียว คำพูดต้องไม่ซับซ้อน 6) เทคนิคเพื่อช่วยลดปัญหาหระหะความสนใจสั้น ครูผู้สอนจะต้องมี ความเข้าใจพฤติกรรมของนักเรียนออทิสติกโดยดูจากการตอบสนอง 7) การสอนแบบบูรณาการ

3. ความหมายและกระบวนการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

(Individualized Education Program : IEP)

3.1 ความหมายและกระบวนการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program : IEP)

กระทรวงศึกษาธิการ (2555 : 64 - 67) ได้อธิบายถึงความหมายและกระบวนการจัดทำ แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ไว้ว่า เมื่อครูจัดทำหรือเมื่อได้รับการส่งต่อแผนการศึกษาเฉพาะ บุคคลของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ครูจะได้ข้อมูลที่จะตอบคำถามว่านักเรียนคือใคร และควร จะเรียนที่ไหนและเมื่อไร แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลจึงเปรียบเสมือนแผนที่บอกว่าครูควรจัด หลักสูตรและการเรียนการสอนไปในทิศทางใดให้เหมาะสมกับความต้องการพิเศษของนักเรียน เป็นเฉพาะบุคคล

ความหมาย

แผนซึ่งกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษ ของคนพิการ ตลอดจนกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใด ทางการศึกษา

IEP เป็นแผนการจัดการศึกษาที่เขียนขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรสำหรับนักเรียนที่มีความ ต้องการพิเศษเป็นเฉพาะบุคคล จัดทำโดยทีม IEP โดยได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองเพื่อใช้เป็น เครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนทั้งหมด

วัตถุประสงค์ของ IEP

1. ผู้เกี่ยวข้องทุกคนตระหนัก รับผิดชอบ (Being accountable) และร่วมกันจัดการศึกษา สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษไปในทิศทางเดียวกัน
2. ผู้ปกครองมีส่วนร่วมตัดสินใจวางแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลสำหรับนักเรียน ตั้งแต่เริ่มต้นเข้ารับบริการการศึกษา
3. โรงเรียนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแนวทางในการจัดหาหรือจัดบริการสนับสนุน ได้อย่างเหมาะสม
4. เพื่อประเมินผลการจัดการศึกษาและประกันคุณภาพการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

กระบวนการจัดทำ IEP

1. ขั้นตอนการติดต่อผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น โดยครูในโรงเรียนทุกคน พ่อแม่ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนหรือแม้แต่นักเรียนเองก็สามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การคัดแยก การสังเกต การสัมภาษณ์ หรือใช้วิธีหลาย ๆ วิธีร่วมกัน

ข้อมูลที่ได้ควรครอบคลุม ได้แก่ ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลครอบครัว ข้อมูลทางการแพทย์/สุขภาพ ข้อมูลทางการศึกษา ข้อมูลความต้องการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

ข้อมูลผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ปกครอง ครูประจำชั้น ครูการศึกษาพิเศษ นักวิชาชีพ แพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ และผู้บริหารสถานศึกษา

2. ขั้นตอนการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำ IEP

2.1 แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำ IEP จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยคณะกรรมการ มีจำนวนไม่น้อยกว่า 3 แต่ไม่เกิน 7 คน โดยบุคคลหลักคือ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้แทน บิดาหรือมารดา หรือผู้ปกครอง หรือผู้ดูแลผู้พิการ และครูประจำชั้น/ครูการศึกษาพิเศษ เป็นคณะกรรมการและเลขานุการ

- 2.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ

- 2.2.1 ประชุมเพื่อจัดทำ IEP

- 2.2.2 ลงนามใน IEP เมื่อประชุมเสร็จสิ้น และนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

2.2.3 ประเมิน ทบทวน ปรับแผน รายงานผลการประเมิน การดำเนินการ
อย่างน้อยปีการศึกษาละ 2 ครั้ง

3. ขั้นตอนการประเมินความสามารถ

คณะกรรมการดำเนินการรวบรวมข้อมูลความสามารถปัจจุบัน (Present levels of performances : Plops) จากการประเมินผล โดยใช้แบบทดสอบ แบบประเมินพัฒนาการ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสัมภาษณ์ พัฒนาการด้านต่าง ๆ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4. ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนตาม IEP

4.1 จัดทำแผนการสอน ปรับเนื้อหาหลักสูตร และจัดบริการสนับสนุน

4.2 ปฏิบัติการสอนและประเมินวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในแต่ละ
คาบเรียน

4.3 ประเมินวัตถุประสงค์ระยะยาว ติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน

4.4 ประเมินความต้องการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ
และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

4.5 นำเสนอรายงานการประเมินความก้าวหน้า และรายงานการดำเนินงาน
ตามแผน IEP ต่อคณะกรรมการ

5. ขั้นตอนการส่งต่อ

นำส่ง IEP รายงานการประเมินความก้าวหน้า รายงานการดำเนินงาน
ตามแผน IEP เพิ่มประวัติ และเพิ่มสะสมผลการเรียนของนักเรียนเมื่อนักเรียนจบการศึกษาแต่ละ
ระดับหรือย้ายสถานศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนต่อไป

ส่วนประกอบของ IEP

1. ข้อมูลทั่วไป

2. ข้อมูลด้านการแพทย์

3. ข้อมูลด้านการศึกษา

4. การวางแผนการจัดการศึกษา ได้แก่ ระดับความสามารถปัจจุบัน
เป้าหมายระยะยาว 1 ปี จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม การประเมินผล และผู้รับผิดชอบ

5. ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลือ
อื่นใดทางการศึกษา

5.1 รายการและรหัส

5.2 ผู้จัดหา (ผู้ปกครอง สถานศึกษา สถานพยาบาล)

5.3 วิธีการ ได้แก่ ขอรับเงินอุดหนุนเพื่อจัดซื้อ (ข) (ค) ขอยืมสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา (ก) ขอยืมเงินเพื่อจัดซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา (ก) (ค) จำนวนเงินที่อุดหนุน เหตุผลและความจำเป็น ผู้ประเมิน

6. คณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (ลงชื่อ)

7. วัน เวลา สถานที่ประชุม IEP

8. ความเห็นของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง (เห็นชอบหรือไม่ลงชื่อ)

4. แผนการสอนเฉพาะบุคคล (Individual Implementation Plan : IIP)

ความหมาย

แผนการสอนเฉพาะบุคคล หมายถึง แผนการสอนที่ครูผู้สอนจัดทำขึ้นตามเป้าหมายระยะสั้นหรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

ส่วนประกอบของแผนการสอนเฉพาะบุคคล

การจัดแผนการสอนเฉพาะบุคคลจะต้องมีส่วนประกอบของแผนที่สำคัญ ได้แก่
ชื่อนักเรียน วันเริ่มใช้ วันสิ้นสุด เนื้อหา จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม กิจกรรมการเรียนการสอน
สื่อการสอน วิธี/เครื่องมือประเมินผล และเกณฑ์การประเมิน

บริบทโรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี

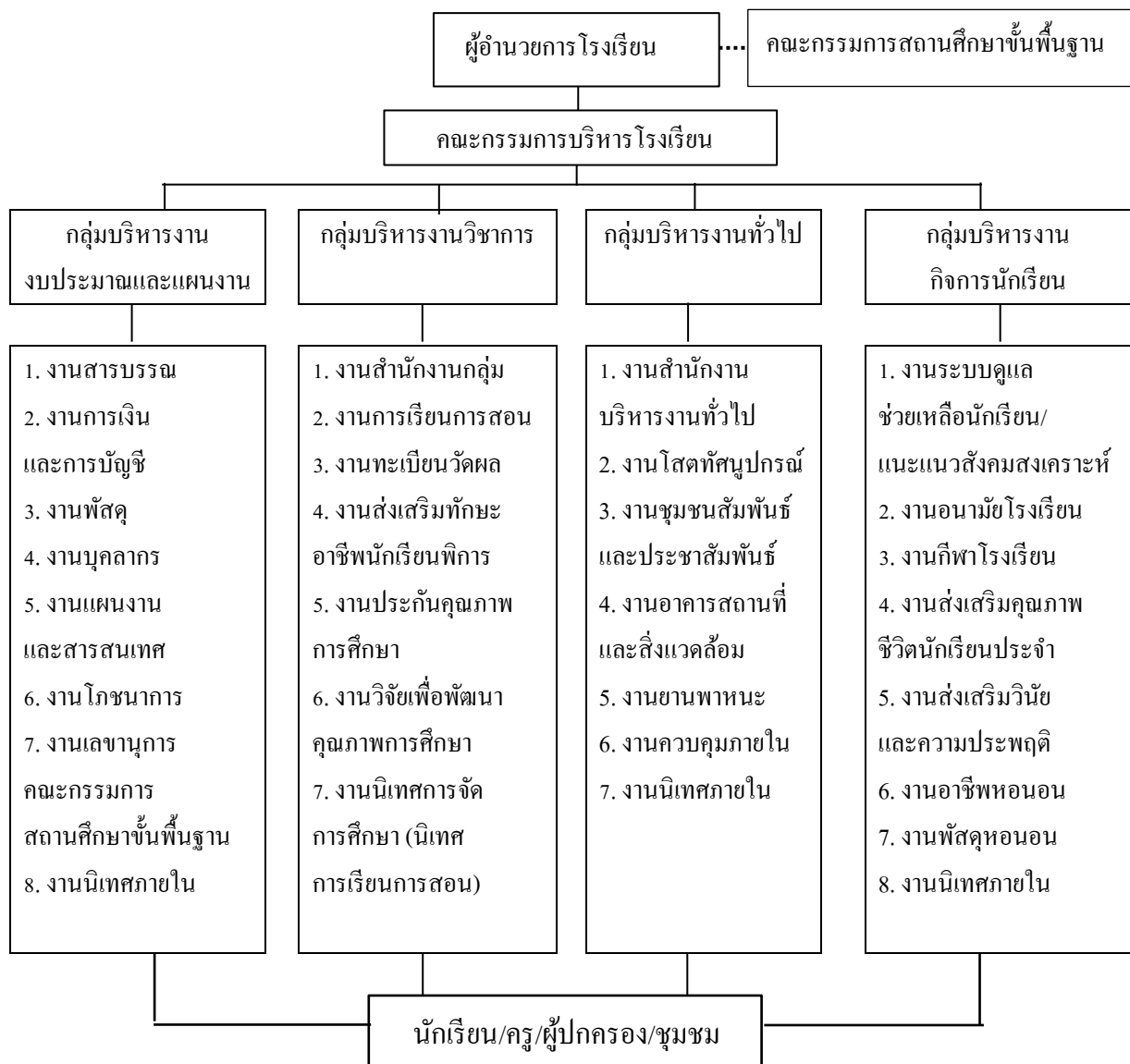
1. ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2530 เปิดสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ระดับสติปัญญา 35-70 ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประเภทอยู่ประจำโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย เดิมได้รับ

มอบอาคารเรียนหลังเก่าจากโรงเรียนคำไฮใหญ่วิทยา กิ่งอำเภอคอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นสถานที่ทำการเรียนการสอนต่อมาเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2533 ได้ย้ายมาตั้งที่เลขที่ 500 หมู่ 24 ถนนคลังอาวุธ ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นศูนย์กลางอพยพเดิม มีพื้นที่ 50 ไร่ (ปัจจุบันมีพื้นที่คงเหลือ 42 ไร่ เนื่องจากได้มอบให้จัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 10 จังหวัดอุบลราชธานีจำนวน 8 ไร่) ในปีการศึกษา 2536 ได้รับโอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นจากโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์อำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ มาเข้าเรียนในโรงเรียน โดยจัดการเรียนการสอนในลักษณะของการเตรียมความพร้อมนักเรียน ในโรงเรียนแล้วส่งนักเรียนที่มีความพร้อมไปเรียนร่วมกับนักเรียนปกติในโรงเรียนปกติของเขต อำเภอเมืองเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2536 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารเรียน “สิรินธร” ซึ่งเป็นอาคารเรียนหลังแรกของโรงเรียนจึงถือเอาวันแห่งมหามงคลนี้เป็นวันสถาปนาโรงเรียนในปีการศึกษา 2537 ได้เปิดรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมาเข้าเรียนโดยจัดการสอนระบบรวม (Total Communication) คือ ฟีกพูด ฟีกฟัง ฟีกอ่าน ฟีกเขียน การใช้ภาษามือ การสะกดนิ้วมือและปรับ จุดประสงค์ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับศักยภาพของนักเรียนใน ปีการศึกษา 2539 โรงเรียน ได้เปิดรับนักเรียนปกติที่มีปัญหาขาดแคลนและด้อยโอกาสมาเข้าเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในลักษณะของการเป็นที่พักและให้นักเรียนไปเรียนที่โรงเรียนศรีปทุมพิทยาคาร สังกัดสำนักงาน สามีญศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี จนจบหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลังจากนั้นโรงเรียน ไม่ได้รับเข้าเรียนอีก เนื่องจากจังหวัดอุบลราชธานีได้จัดตั้งโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 32 จังหวัดอุบลราชธานี ขึ้นเพื่อรองรับนักเรียนในกลุ่มนี้ในปีการศึกษา 2543 โรงเรียนได้โอนย้าย นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นและนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินไปเรียน ในโรงเรียนเฉพาะความพิการตามประเภทนั้น ๆ (โรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี. 2561 : 23)

2. โครงสร้างการบริหารงาน

โครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี



แผนภูมิที่ 2.2 โครงสร้างการบริหารโรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี

3. ข้อมูลนักเรียน

ตารางที่ 2.3 แสดงข้อมูลนักเรียน โรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2561 (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2561)

ที่	ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน		
		ชาย	หญิง	รวม
1	อนุบาล 1	1	3	4
2	อนุบาล 2	8	5	13
3	ประถมศึกษาปีที่ 1	12	7	19
4	ประถมศึกษาปีที่ 2	19	9	28
5	ประถมศึกษาปีที่ 3	19	5	24
6	ประถมศึกษาปีที่ 4	22	15	37
7	ประถมศึกษาปีที่ 5	31	12	43
8	ประถมศึกษาปีที่ 6	29	32	61
9	มัธยมศึกษาปีที่ 1	31	16	47
10	มัธยมศึกษาปีที่ 2	25	12	37
11	มัธยมศึกษาปีที่ 3	26	12	38
12	มัธยมศึกษาปีที่ 4	14	7	21
13	มัธยมศึกษาปีที่ 5	21	7	28
14	มัธยมศึกษาปีที่ 6	7	7	14
รวม		265	149	414

ที่มา : โรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี (2561 : 24)

จากตารางที่ 2.3 แสดงข้อมูลนักเรียน โรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2561 (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2561) พบว่า มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 414 คน จำแนกเป็น นักเรียนเพศชาย จำนวน 265 คน และนักเรียนเพศหญิง จำนวน 149 คน

4. ข้อมูลผู้บริหารและครูผู้สอน

ตารางที่ 2.4 แสดงข้อมูลผู้บริหารและครูผู้สอน โรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2561 (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2561)

ที่	ประเภทตำแหน่ง	จำนวน			
		อันดับ	ชาย	หญิง	รวม
1	ผู้อำนวยการ	คศ.3	1		1
2	รองผู้อำนวยการสถานศึกษา	คศ.4		1	1
		คศ.3		2	2
3	ครู	คศ.3		6	6
4	ครู	คศ.2	2	5	7
5	ครู	คศ.1	6	2	8
6	ครูผู้ช่วย	ครูผู้ช่วย	-	5	5
7	พนักงานราชการ	-	13	22	35
รวม			22	43	65

ที่มา : สารสนเทศโรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี (2561 : 24)

จากตารางที่ 2.4 แสดงข้อมูลผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2561 (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2561) พบว่า มีจำนวนผู้บริหารและครูผู้สอน ทั้งหมด 65 คน จำแนกเป็น นักเรียนเพศชาย จำนวน 22 คน และนักเรียนเพศหญิง จำนวน 43 คน

5. การบริหารจัดการโรงเรียน

5.1 วิสัยทัศน์ (Vision)

องค์กรแห่งการเรียนรู้ สู่นวัตกรรมการศึกษาพิเศษ ด้วยศาสตร์พระราชา

5.2 พันธกิจ (Mission)

5.1.1 นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานของสถานศึกษา

5.1.2 ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษาพิเศษ

5.1.3 ประสานความร่วมมือกับเครือข่ายเพื่อจัดการศึกษาพิเศษ

5.1.4 การบริหารจัดการพัฒนาสภาพบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้

5.1.5 บุคลากรมีนวัตกรรมทางการศึกษาพิเศษ

5.3 เป้าประสงค์ (Goals)

5.3.1 นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

5.3.2 ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มีสมรรถนะตามมาตรฐานตำแหน่งที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาสถานศึกษา

5.3.3 ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง สร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายการพัฒนาการจัดการศึกษา

5.3.4 พัฒนาระบบบริหารจัดการที่มุ่งเน้นหลักธรรมาภิบาล

5.3.5 ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มีนวัตกรรมทางการศึกษาพิเศษ

5.4 จุดเน้น

พัฒนาการศึกษาสำหรับนักเรียนพิการให้มีคุณธรรม ความรู้ สุขอนามัยที่ดี มีทักษะอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตด้วยศาสตร์ของพระราชา

5.5 กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (Strategy)

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โดยยึดหลักศาสตร์ของพระราชา เพื่อให้นักเรียนเป็นที่ยอมรับและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาคือการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา เพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ด้านนวัตกรรมทางการศึกษาพิเศษ

กลยุทธ์ที่ 3 สร้างความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์ของนักเรียน ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานของสถานศึกษา

กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมวัฒนธรรมการทำงาน มีกระบวนการทัศน์และการทำงานเป็นทีมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพในการทำงานตามมาตรฐานของสถานศึกษา

กลยุทธ์ที่ 5 ยกย่องศักยภาพครูให้เป็นครูมืออาชีพ และมีสมรรถนะตามมาตรฐานตำแหน่งที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับภาระงานที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง

กลยุทธ์ที่ 6 พัฒนาระบบการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวทางวงจรคุณภาพ (PDCA) โดยมุ่งเน้นหลักธรรมาภิบาล

กลยุทธ์ที่ 7 พัฒนาระบบภาคีเครือข่ายระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมสร้างพลังและแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม

6. ลักษณะการบริหาร

6.1 การวางแผนงาน โรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโรงเรียนกำหนดงาน โครงการและร่วมกันดำเนินงานทุกด้านอย่างเป็นรูปธรรม

6.2 การนำแผนสู่การปฏิบัติ กำหนดปฏิทินงาน และดำเนินการตามแผนงาน โครงการที่วางไว้การเสนอผลการดำเนินงานร่วมกันแก้ไขปรับปรุงในที่ประชุมประจำเดือน และในการประชุมเฉพาะกิจทุกระยะก่อนดำเนินงานทุกโครงการจะผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารโรงเรียน และหัวหน้ากลุ่มงาน มีการมอบหมายให้ทุกกลุ่มงานร่วมดำเนินงานตามแผน

6.3 การตรวจสอบ ติดตาม นอกจากการรายงานในที่ประชุมประจำเดือนแล้วโรงเรียนได้มอบหมายให้มีผู้กำกับติดตาม นิเทศงานทุกสิ้นปีการศึกษา มีการรายงานและสรุปผลการปฏิบัติงานเพื่อสรุปภาพรวมในการดำเนินงาน

6.4 การพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงานมีการนำรายงานแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณมาเป็นข้อมูลในการวางแผนปฏิบัติงานในครั้งต่อไปทุกปีการศึกษาและรายงานผลต่อคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมประจำเดือน (โรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี. 2561 : 25)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สุจินต์ สว่างศรี (2556 : 235) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในประเทศไทยจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Swot) ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมภายในมีข้อจำกัด ด้านโครงสร้างและนโยบาย ด้านการให้บริการ และคุณลักษณะของนักเรียน ด้านบุคลากร ด้านการเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการบริหารจัดการ และสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ อุปสรรคด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและกฎหมาย ของสถานศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ ศูนย์การศึกษาพิเศษ โรงเรียนเฉพาะความพิการ และโรงเรียนเรียนร่วม ทำให้ไม่สามารถจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในประเทศไทย จัดในสถานศึกษา 3 หน่วยงาน ได้แก่ ศูนย์การศึกษาพิเศษ โรงเรียนเฉพาะความพิการ และโรงเรียนเรียนร่วม องค์ประกอบของสถานศึกษาที่มีประสิทธิผล ในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มี 8 ด้าน 34 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ความเป็นมืออาชีพ 7 ตัวชี้วัด 2) การมีส่วนร่วม 4 ตัวชี้วัด 3) การคาดหวังต่อความสำเร็จของนักเรียน 2 ตัวชี้วัด 4) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพนักเรียน 5 ตัวชี้วัด 5) ด้านการจัดทำแผนการจัดการเรียนการสอน 3 ตัวชี้วัด 6) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 2 ตัวชี้วัด 7) ด้านการให้บริการทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ 8 ตัวชี้วัด

และ 8) ด้านการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 3 ตัวชี้วัด ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ มีความถูกต้อง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระวี จันทะนาม (2557 : 294) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันในการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง ได้มีการดำเนินการ ในด้านการพัฒนาหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา การวางแผนและการส่งเสริมทางวิชาการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศภายใน การวัดและประเมินผล ส่วนปัญหาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง จากผลการศึกษาส่วนใหญ่มีปัญหา 1) ด้านการขาดปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอน 2) ด้านระบบงาน ภาระงานสนับสนุนมีมากเกินไป ขาดแคลนอัตรากำลังครู 3) ด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน 4) ด้านการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน และ 5) ด้านคุณภาพการศึกษา 2. ในการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง และการยืนยันรูปแบบเบื้องต้นนั้น รูปแบบ มีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบหลัก 21 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร มี 3 องค์ประกอบย่อย 2) การจัดการเรียนการสอน มี 4 องค์ประกอบย่อย 3) การบริหารการเรียนการสอน มี 11 องค์ประกอบย่อย และ 4) การวัดและประเมินผล มี 3 องค์ประกอบย่อย 3. ด้านการตรวจสอบและยืนยันรูปแบบบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง พบว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความเหมาะสม มากที่สุด คือ ด้านจุดมุ่งหมาย และด้านที่มีความเป็นไปได้ มากที่สุดคือ ด้านหลักการ 4. ด้านการนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง 4 องค์ประกอบหลัก 21 องค์ประกอบย่อย 124 แนวดำเนินการ พบว่าผู้เชี่ยวชาญให้เพิ่มแนวดำเนินการอีก 2 แนวดำเนินการ

นันทวัน แจ่มสุข (2557 : 271) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลของวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลของวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย 4 ด้าน คือ ด้านงานพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านงานวัดผลและประเมินผล ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านงานวิทยบริการและห้องสมุด องค์ประกอบด้านวิธีการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม มีองค์ประกอบย่อย 3 ด้าน คือ ด้านการให้คำปรึกษา ด้านการทำงานเป็นทีม

หรือการสร้างทีมงาน และด้านการควบคุมคุณภาพ และองค์ประกอบด้านประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย 3 ด้าน คือ ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ด้านความพึงพอใจในงานของครู และด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และผลการตรวจสอบรูปแบบ โดยผู้บริหารและครู พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า องค์ประกอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ คือ ด้านวิธีการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ด้านองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม และด้านประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม

อมลรดา พุทธิพันธ์ (2561 : 218) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการ 2) การกิจและขอบข่ายงานวิชาการในโรงเรียน 3) กระบวนการบริหารงานวิชาการ 4) การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ 2. ผลการพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR พบว่า องค์ประกอบทุกองค์ประกอบ มีความเหมาะสมทุกตัวบ่งชี้ องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มี 4 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 19 องค์ประกอบหลัก 114 ตัวบ่งชี้ ผู้บริหารสถานศึกษา และ/หรือหัวหน้างานวิชาการ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมทั้งหมด อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด 3. คู่มือการปฏิบัติงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหารสถานศึกษา และหัวหน้างานวิชาการมีความเห็นว่าเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด

นัฐริยา ฉัตรรักษา (2558 : 214) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบัน และปัญหาการบริหารจัดการงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ได้แก่ ส่งเสริม สนับสนุนการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและการรับประเมินจากภายนอก รองลงมาคือ ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาสาระหลักสูตรสถานศึกษาที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริม สนับสนุนการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน รูปแบบการบริหารจัดการงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิเขต 2 มี 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การร่วมค้นหากระบวนการดำเนินงานคือ การร่วมส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาสาระหลักสูตรสถานศึกษาที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การร่วมวางแผน กระบวนการดำเนินงานคือ ส่งเสริม สนับสนุน สถานศึกษาจัดให้นักเรียนได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 3) การร่วมตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงานคือ การส่งเสริม สนับสนุนการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม ภายในสถานศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน 4) การร่วม ปฏิบัติการ กระบวนการดำเนินงานคือ การส่งเสริมสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและการวิจัย 5) การร่วมติดตามและประเมินผล กระบวนการดำเนินงานคือ การส่งเสริม สนับสนุนการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและการรับ ประเมินจากภายนอก 6) การร่วมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กระบวนการดำเนินงานคือ การส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมมือกับบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งทางชุมชนโดยใช้ กระบวนการของการศึกษา

ปราณี โสภานันท์ (2558 : 199) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ แบบมีส่วนร่วมเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนเทศบาลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างรูปแบบ ได้ขอบข่ายการบริหารวิชาการ 10 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ 3) การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน 4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา 5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 7) การนิเทศการศึกษา 8) การแนะแนวการศึกษา 9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา และ 10) การส่งเสริมด้านวิชาการแก่ชุมชน โดยมีขั้นตอนการบริหารแบบมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาและการมีส่วนร่วมในการ วางแผน (Plan) 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน (Do) 3) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล (Check) และ 4) การมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินมาปรับปรุง (Act) 2. ผลการสร้างรูปแบบ และผลการประเมินรูปแบบ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ “มาก” ทุกประเด็น 3. ผลการทดลองใช้ รูปแบบ พบว่า มีค่าแตกต่างกันและมีค่าเฉลี่ยหลังการใช้สูงกว่าก่อนการใช้ โดยหลังการใช้มีค่าเฉลี่ยสูง กว่าก่อนการใช้ทุกด้าน 4. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบ พบว่า ระดับความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 4 ด้าน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการเตรียมการและวางแผนการบริหารวิชาการ ของโรงเรียนเทศบาลคลองท่อมใต้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\mu = 4.33$)

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Brittingham (1998 - A) ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ดังนี้ ผู้ปกครองมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาและเป็นความคาดหวังที่สำคัญที่จะให้นักเรียนมีคุณภาพและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องมีคุณภาพ ครูจะต้องประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน และผู้ปกครองจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ปกครอง และชุมชนจะต้องตระหนัก การเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมด้านสังคมอารมณ์และความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนในด้านวิชาการของนักเรียน การพัฒนาสถานะของเด็ก เยาวชน และครอบครัวให้ดียิ่งขึ้น ผลสัมฤทธิ์ ของนักเรียนจะบ่งชี้ถึงการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนกรอบแนวคิดการวิจัย

Kaufert (1996 : 230) ได้ทำวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของสหภาพครูมหาวิทยาลัยในรัฐนิวเจอร์ซีย์ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วมความซื่อสัตย์ อุดมการณ์ การลงโทษการประนีประนอม การใช้จ่ายเงิน และการประท้วง ความสัมพันธ์ ระหว่างการเข้ามามีส่วนร่วมกับการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน และความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถของผู้นำในท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผลการวิจัยพบว่า ประการแรก สหภาพครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ประการที่สองครูใหญ่เป็นกลไกสำคัญของความสำเร็จของการทำงานและเป็นผู้กระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วม

Moore (2001 : 45 - 65) ศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานผลการวิจัย พบว่ามีหลายปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ความร่วมมือของเพื่อนร่วมงาน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชา การติดต่อสื่อสารต่าง ๆ สถานภาพ และการยอมรับนับถือโอกาสก้าวหน้าในที่ทำงาน ความสามารถของผู้ร่วมงาน ความสอดคล้องระหว่างงานกับความสามารถและความถนัด ความเหมาะสมระหว่างปริมาณงานในหน้าที่กับความรับผิดชอบการอุทิศตนเพื่อหน่วยงานความยุติธรรมในหน่วยงาน และสวัสดิการของหน่วยงาน

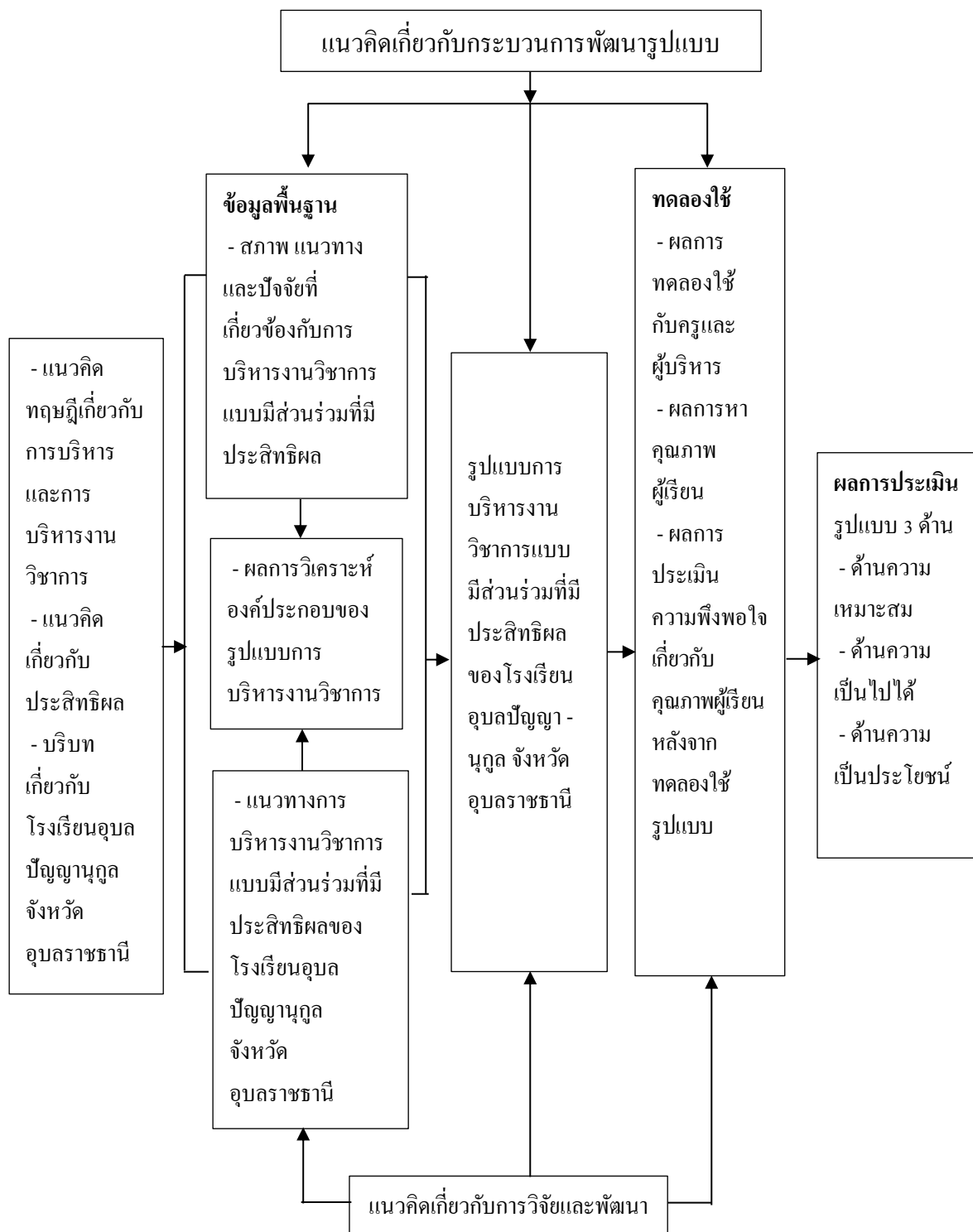
Sholthead (1999 : 351) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม 'และความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ในกรมคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Relationship Between Participative Management and Job Satisfaction in Department of Defense Environment) ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานในกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กัน ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานโดยทั่วไปของพนักงานที่มีผู้บริหารที่ใช้ระดับการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมจะมีสูงกว่าพนักงานที่มีผู้บริหาร

ที่ใช้ระดับการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมต่ำ การมีส่วนร่วมในการบริหารงานในการกำหนด และให้ความชัดเจนในงาน และหน้าที่ของพนักงานเป็นส่วนประกอบของการบริหารงาน แบบมีส่วนร่วมซึ่งก่อให้เกิดความแตกต่างต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน ในกรมคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในที่ทำงาน แต่ระดับที่ผู้บริหารแบ่งปันข้อมูลกับพนักงานของตน และระดับที่ผู้บริหารมีส่วนร่วมในการทำงานกับพนักงานเป็นประเด็นที่มีผลกระทบอย่างสำคัญ ต่อความพึงพอใจในการทำงานของพนักงาน

Gold (2000 : 295) ได้ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับ โรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเน้นการให้ความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ปกครอง และนักการศึกษาซึ่งถือเป็น ส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาในรัฐฟิลาเดลเฟีย ผลการศึกษาพบว่า การจัดการของชุมชน เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครอง ครอบครัวกับโรงเรียน เพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้างการอ่านออก เขียนได้ และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ทำให้ผู้ปกครองได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชน ดังนั้น การสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับนักการศึกษา ทำให้เกิดทรัพยากรที่มีคุณค่า ทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่โรงเรียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษา เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้จากการวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม รูปแบบของการมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วม การบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา กระบวนการบริหารงานวิชาการตามแนวปฏิรูปการศึกษา การบริหารเชิงคุณภาพ PDCA การบริหารงานวิชาการ ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเฉพาะ ความพิการ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องประสิทธิผล แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ และการพัฒนารูปแบบ ได้กรอบแนวคิดในงานวิจัย ดังนี้



แผนภูมิที่ 2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย